

JURIDISKA FAKULTETEN
vid Lunds universitet

Karin Hall

Få fällande domar i arbetsmiljöbrott

En kritisk studie av beviskravet för arbetsmiljöbrott

JURM02 Examensarbete

Examensarbete på juristprogrammet
30 högskolepoäng

Handledare: Lena Wahlberg

Termin för examen: Period 1 VT2021

Innehåll

SUMMARY	1
SAMMANFATTNING	3
FÖRKORTNINGAR	4
1 INLEDNING	5
1.1 Bakgrund	5
1.2 Syfte och frågeställningar	6
1.3 Avgränsningar	7
1.4 Metod och teori	8
1.5 Material och forskningsläge	10
1.6 Disposition	10
2 ARBETSMILJÖANSVAR	12
2.1 Arbetsgivarens skyldigheter	12
2.2 Arbetsmiljöbrott	12
2.3 Vållande till annans död	13
2.4 Vållande till annans död som arbetsmiljöbrott	13
3 ORSAKANDE	16
3.1 Legalitetsprincipen	17
3.2 Orsakande genom underlåtenhet	18
3.2.1 Garantställning i arbetsmiljöbrott	19
3.2.2 Garantställning i trafiken	19
3.2.3 Jämförelse	20
3.2.4 Prövningen	20
3.3 Orsaksbegreppet	20
3.3.1 Det hypotetiska provet	21
3.3.2 Förutsebarhet av följden	21
3.4 Straffrättsligt relevant orsakande	22
3.4.1 Hypotetiskt prov	22
3.4.2 Otillåtet risktagande	23
3.5 Modellerna	24

3.6	Övriga svårigheter vid bedömning av kausalitetet	27
3.6.1	Avbrott i orsakskedjan	27
3.6.2	Effektens natur	28
4	BEVISKRAVET I STRAFFRÄTTEN	29
4.1	Den processrättsliga ramen	29
4.2	Utom rimligt tvivel	31
4.3	Metod för bevisvärdering	31
4.4	Hypotesmetoden	32
4.5	Beviskravet för orsakssambandet	33
4.6	Diffrentierat beviskrav	34
5	RÄTTSFALL	37
5.1	Jämförbarheten	37
5.2	Arbetsmiljöbrott	38
5.2.1	Rättsfall 1 (NJA 2007 s. 369)	38
5.2.1.1	Kommentarer rättsfall 1	39
5.2.2	Rättsfall 2 (NJA 2004 s. 34)	41
5.2.2.1	Kommentarer rättsfall 2	42
5.2.3	Rättsfall 3 (RH 2004:39)	43
5.2.3.1	Kommentarer rättsfall 3	44
5.3	Vållande till annans död i trafiken	44
5.3.1	Rättsfall 4 (NJA 1987 s. 187)	45
5.3.1.1	Kommentarer rättsfall 4	46
5.3.2	Rättsfall 5 (NJA 1989 s. 552)	48
5.3.2.1	Kommentarer rättsfall 5	49
5.3.3	Rättsfall 6 (NJA 1993 s. 86)	49
5.3.3.1	Kommentarer rättsfall 6	51
5.4	Skillnader	51
5.4.1	Jämförelse av presenterad praxis	51
5.4.2	Slutsatser	53
6	MÖJLIGA FÖRKLARINGAR	55
6.1	Juridiskt relevanta förklaringar	55
6.1.1	Praxisändring	55
6.1.2	Underlåtenhetens art	56
6.1.3	Olika verksamheter	58
6.1.4	Distans i tid och rum	59
6.1.5	Differentierat beviskrav	60
6.2	Övriga förklaringsmodeller	61
6.2.1	Narrativet	61
6.2.2	Förarbeten	62

7 SLUTSATSER	64
KÄLL- OCH LITTERATURFÖRTECKNING	66
RÄTTSFALLSFÖRTECKNING	70

Summary

In the 1990's, the legislative power witnessed an increased pace in the work environment, and consequently also an enhanced risk for occupational injuries. Moreover, further specialization had resulted in a lack of knowledge concerning the risks that the workers were exposed to in the workplace. With the intent of increasing the safety for workers in their occupations, violations of the Work Environment Act were introduced into the Swedish penal code. This was believed to provide the judicial system with a greater knowledge of fault liability, as the legislative power aimed to advance the capacity to handle violations in the work environment.

Today, thirty years post the introduction of violations of the Work Environment Act in the penal code, the regulations are criticized with arguments that there are in fact few legal proceedings for violations against it.

This analysis aims to examine how cases of causing another's death as a violation of the Work Environment Act are managed by the Swedish Supreme Court. Subsequently, the findings will be compared with cases of causing another's death as a violation of the Road Traffic Offences Act, handled by the superior courts. The purpose of the comparison is to analyse whether the evidentiary requirement in cases of causing another's death as a violation of the Work Environment Act is consistent with other forms of cases concerning the causing of another's death. The chosen cases are studied to establish what the evidentiary requirement is for the casual connection in such cases.

In examining these cases, some variances can be observed between the two different types of cases. Such variances include the wording of the evidentiary requirement. Hence, the analysis also focuses on whether any

legally relevant reasons for such a differentiation between the different types of cases can be found in legal literature or the courts' reasonings.

Sammanfattning

På nittiotalet såg lagstiftaren att en ökad arbetstakt ledde till mer riskfyllda arbetsplatser. Lagstiftaren ansåg att den ökade specialiseringen innebar att det inte fanns fullständiga kunskaper om vilka risker arbetarna utsattes för. För att öka tryggheten för arbetarna infördes arbetsmiljöbrotten i brottsbalken. Detta skulle leda till en ökad kunskap inom rättsväsendet. Lagstiftaren ville öka rättsväsendets kapacitet att hantera vållandebrotten då de förekom på arbetsplatsen.

Trettio år senare är det fortfarande få som lagförs för arbetsmiljöbrott. I arbetet undersöks hur arbetsmiljöbrottet vållande till annans död hanteras av Högsta domstolen. Detta jämförs sedan med överrätternas hantering av vållande till annans död i trafiken. Detta görs i syfte att se om tillämpningen av beviskravet vid arbetsmiljöbrott skiljer sig från beviskravet vid andra vållandebrott. Rättsfallen studeras med rättsdogmatisk metod för att utröna vilket beviskrav som gäller för orsakssambandet i vållandebrotten.

Vissa skillnader i hanteringen av de olika måltyperna kan observeras, bland annat gällande formuleringen av beviskravet. Därav inriktas nästa del av arbetet inriktat på huruvida juridiskt relevanta skäl för en differentiering av beviskravet mellan måltyperna finns att hitta i doktrin eller domskäl.

Förkortningar

AML	Arbetsmiljölagen (1977:1160)
Art	Artikel
BrB	Brottsbalken (1962:700)
EKMR	Europeiska konventionen om skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna
HD	Högsta domstolen
HovR	Hovrätten
Prop	Proposition
SOU	Statens Offentliga Utredningar

1 Inledning

Antalet dödsfall till följd av olyckor på arbetsplatsen har minskat stadigt sedan 50-talet för att idag ligga på rekordlåga nivåer.¹ Trots detta har kritik riktats mot hanteringen av arbetsplatsolyckor. Kritik har riktats mot både Polisen och Riksenheten för miljö- och arbetsmiljöbrott för att dödsolyckor på arbetet ofta förblir ouppklarade.² Få arbetsmiljöbrott leder alltså till fällande domar.³ Vid dödsfall på arbetsplatsen är den brottsrubricering som aktualiseras oftast vållande till annans död.

1.1 Bakgrund

Rättssystemets hantering av vållande till annans död som arbetsmiljöbrott kritiseras alltså utifrån att den är ineffektiv. Det finns flera möjliga förklaringar till detta. I uppsatsen undersöks om en delförklaring kan vara beviskravet som ställs på orsakssambandet mellan underlåtenhet och effekt för fällande dom i arbetsmiljöbrott. Undersökningen görs genom en studie av om beviskravet i arbetsmiljöbrott överensstämmer med beviskravet i andra fall av vållande till annans död.

För att jämföra fall av vållande till annans död som arbetsmiljöbrott med andra fall av vållande till annans död används domar gällande vållande till annans död i trafiken. Rättsfallen används för att undersöka om det finns en diskrepans mellan de beviskrav som ställs på åklagaren i de olika brottskategorierna och om dessa i så fall kan förklaras med att det finns rättsligt relevanta skillnader mellan måltyperna.

---

¹ Se <www.av.se/globalassets/filer/statistik/arbetsmiljostatistik-dodsolyckor-i-arbetet-kon-1955-2019.pdf> (besökt 2021-04-16).; <www.av.se/arbetsmiljoarbete-och-inspektioner/arbetsmiljostatistik-officiell-arbetsstadestatistik/statistik-om-dodsolyckor-i-arbetet/> (besökt 2021-04-16).

² Se Sinclair <www.svd.se/vissa-prioriterar-dodsfallen-valdigt-lagt> (besökt 2021-02-26).

³ Se Sinclair <www.svd.se/hundratals-dodsfall-fa-arbetsgivare-blir-domda> (besökt 21-01-29).

Studien kommer beröra frågor om huruvida beviskravet är differentierat eller tillämpas på ett differentierat sätt i domstolarna. Huruvida beviskravet är eller bör vara differentierat är omdebatterad.⁴ Arbetet ämnar bidra till den rättsvetenskapliga diskussionen gällande differentierade beviskrav.

1.2 Syfte och frågeställningar

Syftet med arbetet är att undersöka beviskravet för orsakssambandet vid vållande till annans död som arbetsmiljöbrott. Detta kommer sedan att jämföras med hur beviskravet ställts upp i mål gällande vållande till annans död i trafiken. Vållande till annans död i trafiken används som referenspunkt för beviskravet då trafikbrotten är starkt förknippade med vållande till annans död.⁵ En stor del av arbetet är inriktat på att granska prejudikat på området för att se om det finns diskrepanser i hur domstolen ställer upp beviskravet för orsakssamband i de olika måltyperna. Studien ska besvara följande frågor:

- Finns det några skillnader i hur beviskravet för orsakssamband uppställs i arbetsmiljöbrott jämfört med andra fall av vållande till annans död?
- Finns det några rättsligt relevanta skillnader mellan vållande till annans död som arbetsmiljöbrott och andra fall vållande till annans död som ger skäl för differentiering i beviskravet mellan måltyperna?

---

⁴ Se Dahlman (2018) s. 164.

⁵ Se SOU 1988:3, s. 142.

1.3 Avgränsningar

Det finns flera svårigheter när det kommer till att styrka arbetsmiljöbrott. Brotten sker i verksamheter och verksamhetsstrukturen är ofta komplicerad vilket kan göra det svårt att hitta en ansvarig. Vidare kan det röra sig om stora spanner i tid och rum då beslut som leder till en olycka kan ha tagits långt tidigare och på en annan plats än den där olyckan senare inträffar. Det kan uppkomma problem vid ansvarsutkrävande då det rör sig om stora koncernverksamheter med verksamhet i många olika länder. Dessa innebär inte bara att det kan vara svårt att hitta vem som burit ansvaret för arbetsmiljön utan det kan också innebära att orsakssambanden som leder fram till en olycka blir mycket komplicerade. Då tiden och rummet för brottets inträffande måste inkludera både olyckan och handlingen eller underlåtenheten som ledde fram till olyckan finns även många andra underlåtenheter och handlingar som kunnat påverka händelseförloppet inom ramen för brottstillfället. Det blir då allt svårare att visa att en specifik oaksamhet på ett rättsligt relevant sätt orsakat följden.⁶

Dessa faktorer bidrar till att hanteringen av brott inom sfären enligt vissa framstår som mindre angeläget.⁷ Samtidigt finns det andra som menar att komplexiteten av den ekonomisk-industriella sfären snarare innebär att det är mycket angeläget att hantera brotten. Enligt detta perspektiv finns det en omfattande riskblindhet vad gäller icke bevisade samband. Vetenskapens försiktighet när det kommer till att fastställa ett samband leder till en ökning av riskerna i samhället då det kan ta lång tid att fastställa ett samband mellan orsak och verkan. Genom bestämning av orsakssambandens giltighet är det möjligt att bestämma vilka risker som ska erkännas varför det anses mycket angeläget att brott inom ekonomisk-industriella sfären kan hanteras effektivt.⁸

---

⁶ Se Jönsson (2004) s. 64 ff.

⁷ Se Jareborg (1995) s. 34.

⁸ Se Beck (2005) s. 84 ff.

Följande studie ämnar därför endast utreda svårigheterna gällande styrkande av orsakande och orsakssamband vid arbetsmiljöbrottet vållande till annans död. Studien kommer inte närmare beröra övriga bevisfrågor vid arbetsmiljöbrott. Vid behandling av rättsfall kommer dessa endast redogöras för i den del de berör orsakande och orsakssamband.

Tyngdpunkten kommer läggas på att jämföra fall av vållande till annans död som arbetsmiljöbrott och andra fall av vållande till annans död. Detta görs i syfte att undersöka om beviskravet för styrkande av orsakssambandet mellan oaktsamheten och effekten är detsamma i de båda brottstyperna.

1.4 Metod och teori

Rättsdogmatisk metod används för att analysera innebörden av 3 kap 7 § BrB gällande vållande till annans död samt 3 kap 10 § BrB gällande arbetsmiljöbrott i kombination med 3 kap 7 § BrB. Syftet med den rättsdogmatiska metoden är att rekonstruera en rättsregel utifrån de rättskällor som finns på området.⁹ För att utreda om beviskravet är detsamma i fall av vållande till annans död i trafiken och som arbetsmiljöbrott är en betydande del av arbetet att utreda bevisreglerna på respektive område. För att undersöka innehållet i gällande rätt används alltså rättskällorna. Rättskällorna är de informationskällor som har rättslig auktoritet.¹⁰ Det finns vissa källor som helt klart utgör rättskällor medan vissa andra har en mer tveksam status i den svenska rätten. Det är tveklöst att lagar och föreskrifter utgör rättskällor, även förarbeten har en ställning som rättskälla i en svensk kontext. Prejudikat från Högsta domstolen är en rättskälla medan det är mer tveksamt i vilken utsträckning praxis från hovrätten har en sådan status och tingsrättsdomar får nog sägas ha sådan auktoritet i väldigt begränsad mån. Rättslig doktrin omnämns ibland som en rättskälla. Det är dock tveksamt om doktrinen i normalfallet har någon

---

⁹ Se Kleineman (2014) s. 21.

¹⁰ Se Dahlman (2019) s. 57.

rättslig auktoritet eller om det är begränsat till ett fåtal viktiga verk som över tid fått auktoritet genom rättens användning av verken.¹¹

Med detta i åtanke är de viktigaste rättskällorna som undersöks i föreliggande arbete lagtext och prejudikat. Utöver detta undersöks förarbeten som propositioner och statens offentliga utredningar. Doktrin kommer att användas för att ge en bakgrund till de juridiska frågor som aktualiseras i arbetet. Den kommer även användas för att synliggöra vilka logiska avvägningar som gjorts av domstolen då de når en viss slutsats. Detta eftersom domstolarna inte alltid redovisar hela sina resonemang i domskälen och doktrinen således blir ett viktigt verktyg för att förstå och förklara domstolens slutsatser.

En central del av arbetet är jämförelsen mellan domar i mål gällande vållande till annans död i trafiken samt mål gällande vållande till annans död som arbetsmiljöbrott. Jämförelsen görs genom en kvalitativ studie av prejudikat från högsta instans. För att se hur prejudikaten tolkats och vilket genomslag de fått har även en kvantitativ studie av hovrättsdomar utförts. Det är tveksamt hur omfattande slutsatser man kan dra gällande domstolens faktiska bevisvärdering baserat på formuleringarna i domskälen. Domskälen innehåller ofta standardiserade formuleringar som inte nödvändigtvis speglar bevisvärderingen i det enskilda fallet. Det finns alltså anledning att misstänka att domstolen inte alltid redovisar sin bevisvärdering på ett fullgott sätt.¹² Trots detta är domskälen det enda material som finns att tillgå för att undersöka vilket beviskrav som används i rätten. Även i de fall domskälen är summariska får de alltså användas för att försöka uttolka beviskraven vad gäller orsakssambandet i olika fall av vållande till annans död.

De två brottstyperna har samma rekvisit med skillnaden att det i arbetsmiljöbrott krävs att gärningspersonen måste ha ett arbetsmiljöansvar. I

---

¹¹ Se Dahlman (2019) s. 68 ff.

¹² Se Ekelöf, Edelstam och Heuman (2009) s. 173 f.

praktiken finns det vissa skillnader mellan brotten. Skillnaden gör att styrkande av orsakssambanden kan se delvis olika ut, vilket kommer utvecklas i avsnitt 3. För att öka jämförbarheten mellan målen har praxis i trafikmålen valts baserat på att den ansvarsgrundande oaktsamheten uttrycks som en underlåtenhet av domstolen.

1.5 Material och forskningsläge

Ledande vad gäller orsakssamband inom svensk straffrätt är Nils Jareborg och Ivar Strahls arbeten. Arbetsmiljöbrotten har ägnats mindre uppmärksamhet i forskningen. Tommy Iseskog står bakom ett betydande verk vad gäller arbetsmiljöbrotten. Han sammanfattar nämligen den praxis som finns på området i sin bok Arbetsmiljöansvar. I den mån arbetsmiljöbrotten studeras görs det för det mesta inom ramen för den ekonomiska brottsligheten då denna behandlar brott inom näringsverksamheter generellt. Dessa verk är dock sällan detaljrika när det kommer till frågorna som behandlas i föreliggande arbete varför de har fått en mer begränsad roll i arbetet.

Vad gäller bevisvärdering och beviskraven i den svenska straffrätten är Christian Dahlman och Christian Diesen ledande på området. Deras verk får därför en stor betydelse för arbetet. Även Jareborg och Strahl berör bevisfrågor och då i kombination med orsakssamband varför deras arbeten får stor betydelse genom hela arbetet.

1.6 Disposition

I andra kapitlet behandlas regleringen av arbetsmiljöbrott i korthet. I kapitel tre redogörs för orsaksbegreppet. Bland annat presenteras och jämförs Nils Jareborgs och Ivar Strahls modeller för prövning av orsakssamband i

brottmål. I nästkommande kapitel behandlas beviskravet i brottmål med inriktning på frågor om appliceringen av beviskravet på effektrekvisit.

I kapitel fem, följer en redogörelse för den praxis som finns från HD gällande vållande till annans död i trafiken samt vållande till annans död som arbetsmiljöbrott. Rättsfallen presenteras först översiktligt och sedan mer ingående i de delar som rör frågor om orsakssamband mellan underlåtenhet och effekt samt i vissa fall oaktsamhet då frågorna i viss mån sammanblandas i rätten. Rättsfallen efterföljs av kortare kommentarer gällande domstolens bedömningar av orsakssambanden. I anslutning till detta besvaras studiens första fråga. I kapitel 6 ska studiens andra frågeställning besvaras, detta görs genom en undersökning av om skillnaderna i domstolens hantering av måltyperna grundar sig i rättsligt relevanta skillnader mellan måltyperna. I det avslutande, sjunde, kapitlet presenteras några avslutande tankar om vad skillnader i beviskravet innebär för rättssystemet.

2 Arbetsmiljöansvar

Arbetsmiljölagens syfte är bland annat att förebygga ohälsa och olycksfall i arbetet, 1 kap 1 § arbetsmiljölag (1977:1160), AML. För att uppnå lagens syfte åläggs arbetsgivaren bland annat att vidta alla åtgärder som är nödvändiga för att förebygga att arbetstagaren utsätts för ohälsa eller olycksfall, 3 kap 2 § AML.

2.1 Arbetsgivarens skyldigheter

Arbetsgivarens skyldighet att skapa en trygg arbetsmiljö stadgas främst i 3 kap 2–2 b §§ AML. Den första skyldigheten som åläggs arbetsgivaren är att vidta alla åtgärder som behövs för att skapa en trygg arbetsmiljö. Detta ska dock förstås som en skyldighet att agera som en normalt aktsam och seriös arbetsgivare borde. Vad detta innebär i praktiken är en skyldighet att följa föreskrifter från Arbetsmiljöverket, att följa ingripanden från Arbetsmiljöverket, att följa eventuell speciallagstiftning som finns för arbetsmiljöfrågor på vissa områden och att bedriva ett aktivt arbetsmiljöarbete för att säkerställa en trygg arbetsmiljö.¹³

2.2 Arbetsmiljöbrott

Arbetsmiljölagens 8 kapitel reglerar påföljderna av överträdelser av lagen. Dock inte i de fall som kommer studeras i föreliggande uppsats. Arbetsmiljöbrotten regleras i stället i 3 kap 10 § BrB. Där stadgas bland annat att om brottet vållande till annans död begåtts genom att någon uppsåtligt eller genom oaktsamhet åsidosatt vad som i enlighet med arbetsmiljölagen ålegat honom till förebyggande av olycksfall och ohälsa, så döms för arbetsmiljöbrott till straff enligt 3 kap 7-9 §§ BrB. Utöver de

---

¹³ Se Iseskog (2020) s. 57 f.; Tägtström (2018) s. 36 ff.

vanliga straffbestämmelserna för brott mot 3 kap 7-9 §§ BrB tillkommer dessutom regler om företagsbot enligt 36 kap 7-10 a §§ BrB.

Arbetsmiljöbrotten är således inte självständiga utan bygger på kriminaliseringarna i 3 kap 7-9 §§ BrB. Detta innebär att samma rekvisit gäller för vållande till annans död som arbetsmiljöbrott som för övriga fall av vållande till annans död. Skillnaden består endast i ett krav på att den vars oaktsamhet är aktuell ska ha haft ett ansvar för arbetsmiljön enligt AML för att det ska kvalificeras som ett arbetsmiljöbrott.

2.3 Vållande till annans död

För brottet vållande till annans död enligt 3 kap 7 § BrB krävs att gärningsmannen vållat en annans död genom oaktsamhet. Detta innefattar tre rekvisit; det objektiva rekvisitet att dödsfallet inträffat, det subjektiva rekvisitet att någon varit oaktsam och det objektiva rekvisitet att oaktsamheten orsakat dödsfallet. Rekvisitet annans död vållar sällan några problem. Rekvisiten genom oaktsamhet orsakat föranleder ofta svårare bedömningar. Det krävs dels att en oaktsamhet ska föreligga, dels att det ska finnas en koppling, ett orsakssamband, mellan oaktsamheten och dödsfallet.¹⁴ Vilken styrka som krävs på kopplingen mellan de två rekvisiten kommer behandlas vidare i kapitel 3 och 4.

2.4 Vållande till annans död som arbetsmiljöbrott

Både i fall av vållande till annans död som arbetsmiljöbrott och andra fall av vållande till annans död finns ett krav på orsakssamband mellan oaktsamheten och dödsfallet. Oaktsamheten kan utgöras av en underlåtenhet men för att ansvar ska utkrävas för en underlåtenhet krävs det att den

---

¹⁴ Se Iseskog (2020) s. 161 f.

oaktsamme haft en garantställning.¹⁵ Vad gäller arbetsmiljöbrottet är det vanligtvis inte något aktivt handlande som föreligger. I stället rör det sig om en underlåtenhet att förebygga ohälsa och olycksfall på det sätt som föreskrivs i arbetsmiljöbestämmelserna.¹⁶ Detta skiljer sig från hur ansvar kan utkrävas för underlåtenheter i trafiken vilket kommer beröras vidare i 3.2.

Vid införande av arbetsmiljölagen, AML, motiverade lagstiftaren behovet av arbetsmiljölagsstiftning med att arbetsdelningen ökat och att det har blivit en högre grad av specialisering på arbetsmarknaden. Detta ansågs ha lett till en ökad arbetstakt vilket ökar risken för olycksfall. Dessutom ansågs specialiseringen ha skapat en situation där det inte finns fullständiga kunskaper om de risker som arbetare utsätts för på arbetsplatsen.¹⁷

Efter införandet av AML framfördes kritik mot sanktionssystemets kapacitet att förebygga olyckor i arbetslivet.¹⁸ Därav inleddes ett förnyelsearbete genom SOU 1988:3 "Arbetsolycka- 'olycka' eller arbetsmiljöbrott" vilket resulterade i Prop 1990/91:140 "Arbetsmiljö och rehabilitering". Propositionen ledde till att arbetsmiljöbrott infördes i brottsbalken genom lag (1991:679) om ändring av brottsbalken.

Vid införandet av arbetsmiljöbrotten i brottsbalken uppmärksammas att vållandebrotten är starkt förknippade med trafikbrott och inte brott mot arbetsmiljöskyddet. Därav ansågs det finnas ett behov av en särreglering av arbetsmiljöbrotten i brottsbalken. Förhoppningen var att det skulle öka kunskapen om arbetsmiljöskyddet både hos de som ska tillämpa lagarna i rättsväsendet och bland arbetsgivarna. Kunskap om arbetsmiljöskyddet krävs för att reglerna ska ha en möjlighet att fungera preventivt.¹⁹

---

¹⁵ Se Asp, Ulväng och Jareborg (2013) s. 109.

¹⁶ Se SOU 1988:3, s. 181.

¹⁷ Se Prop 1976/77:149, s. 25.

¹⁸ Se Prop 1990/91:140, s. 30.

¹⁹ Se SOU 1988:3, s. 142.; Prop 1990/91:140 s. 109.

Vidare vållar det problem med tillämpningen av arbetsmiljöskyddet att domare sällan kommer i kontakt med måltypen då det är få mål per år. Vid utredning ansågs införandet av arbetsmiljöbrotten i brottsbalken kunna öka genomslagskraften av arbetsmiljölagen då det innebar införande av ny straffrättslig lagstiftning.²⁰

Genomgående i utredningen framgår att införandet av arbetsmiljöbrotten har ett preventivt syfte. Bland annat tydliggörs detta vid förslag om att endast kräva oaktsamhet och inte grov oaktsamhet vad gäller framkallande av fara för annan som arbetsmiljöbrott. Detta förespråkas då det anses vara relativt slumpmässigt om en oaktsamhet leder till skada eller inte. Att endast kräva oaktsamhet, inte grov oaktsamhet, för ansvarsutkrävande för framkallande av fara för annan sägs ge en större möjlighet till förebyggande av farliga arbetsmiljöer.²¹ Liknande resonemang återkommer i utredningen då det betonas att straffets nivå främst ska bestämmas av graden av vållande även om också skadornas allvar ska kunna påverka rättsföljden.²²

För att regleringen ska fungera förebyggande ansågs det nödvändigt att utkräva såväl individuellt ansvar som företagsansvar vid arbetsmiljöbrott. I utredningen betonades också att det ska vara tydligt att det är ”såväl moraliskt förkastligt som kriminellt att inte följa arbetsmiljölagstiftningen”.²³

---

²⁰ Se SOU 1988:3, s. 128.

²¹ Se SOU 1988:3, s. 146.

²² Se SOU 1988:3, s. 182.

²³ Se SOU 1988:3, s. 175.

3 Orsakande

En vanlig ordning för prövningen av orsakande är att först pröva förekomsten av en oaktsamhet. I arbetsmiljöbrotten innebär detta att besvara frågan om huruvida det finns någon arbetsmiljöansvarig som förfarit oaktsamt. Om en oaktsamhet kan styrkas går prövningen vidare till att i nästa steg se om oaktsamheten orsakat effekten. Om dödsfallet orsakats av oaktsamheten ska det sedan ske en prövning av om orsakssambandet är rättsligt relevant. Detta utgör ett krav på att orsakssambandet ska vara kvalificerat.²⁴

I ett rent metafysiskt hänseende är det tveksamt om en underlåtenhet verkligen kan orsaka något. Orsaksbegreppet som används är i stället ett straffrättsligt begrepp som snarare är socialt eller juridiskt än naturvetenskapligt.²⁵ Termen orsak ska alltså tolkas så att det innefattar den som underlåtit att vidta en åtgärd som skulle ha avvärvat en viss följd.²⁶ Problemet blir således att det i fall av underlåtenhet är svårt att helt separera frågorna om det föreligger ett orsakssamband och om orsakssambandet är rättsligt relevant. Orsakandet är nämligen ett straffrättsligt begrepp som innefattar en avvägning av vilka orsakande som är rättsligt relevanta. Orsaksbegreppet innefattar dock fler handlingar och underlåtenheter än vad som inkluderas i de rättsligt relevanta orsakssambanden.

Det sociala eller juridiska orsaksbegreppet ska inte heller ses som helt skilt från de naturvetenskapliga. Orsakandet utgår ifrån de allmänna erfarenhetssatser som delas av människor. Dessa måste ses som empirisk kunskap om naturlagarna. Naturens regelbundenhet är inte något som måste förklaras eller bevisas i varje enskilt fall utan dessa orsakssamband förutsätts föreligga av rätten. Det räcker dock inte endast med ett statistiskt

---

²⁴ Se Strahl (1976) s. 55 f.

²⁵ Se Asp, Ulväng och Jareborg (2013) s. 81 f.; Wahlberg (2017) s. 62 f.

²⁶ Se Strahl (1976) s. 314.; Asp, Ulväng och Jareborg (2013) s. 81 f.

samband mellan en viss handling eller underlåtenhet och en effekt för att orsakssambandet ska anses styrkt.²⁷ Detta berörs vidare under kapitel 4.1 samt kapitel 6.3.

Vidare uppkommer det också vissa svårigheter i att helt särskilja frågan om relevant orsakssamband från frågan om oaktsamhet. Vad som gör orsakssambandet relevant är bland annat om effekten är förutsägbar i förhållande till oaktsamheten och vad som gör handlingen eller underlåtenheten oaktsam är risken för vissa effekters inträde. Frågorna är därför i praktiken tätt sammanlänkade.²⁸

Frågorna särskiljs inte på något genomgående sätt av domstolen vid bedömningar av orsakssamband. Inom ramen för uppsatsen kommer en ansats att skilja på de olika delarna av prövningen att göras. Detta eftersom det är ändamålsenligt att bedömningarna hålls isär för att på ett så tydligt sätt som möjligt kunna utröna vilka beviskrav som ställs på bevisningens olika delar. I följande kapitel ges en överblick över doktrin vad gäller definitionen av orsakande av viss följd.

3.1 Legalitetsprincipen

Den yttre gränsen för domstolens bedömning av vad som utgör orsakande sätts av legalitetsprincipen. Legalitetsprincipen stadgas bland annat i 1 kap 1 § BrB, 2 kap 10 § regeringsformen samt Art 7 i Europeiska konventionen om skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna. Principen innebär bland annat ett krav på att det finns en föreskrift för att ett brott ska kunna föreligga och ett straff utdömas. Vidare innehåller principen ett obestämdhetsförbud vilket innebär att föreskriften måste vara tillräckligt bestämd för att göra lagen begriplig och ge den en viss precision.

---

²⁷ Se Strahl (1976) s. 52 ff.

²⁸ Se Jareborg (2001) s. 226.

Språket innehåller dock alltid en viss grad av obestämdhet.²⁹ Därav har domstolarna vid tillämpning av lagarna kompetens att tolka och därmed precisera en lagregels innehåll. För att vara inte bryta mot legalitetsprincipen får inte tolkningsutrymmet som lämnas till domstolarna vara alltför stort. Detta är särskilt viktigt inom straffrätten.³⁰ Vid domstolens tolkning av straffrättsliga bestämmelser finns det därför särskild anledning att använda sig av bokstavstolkning vid tillämpningen av lagtexten. Detta innebär att tolkningen ska utgå ifrån termens betydelse i en viss kontext. Om det saknas en etablerad juridisk betydelse av en term finns det skäl att tolka den i enlighet med dess betydelse i det vardagliga språket.³¹ Orsakande är förvisso en etablerad juridisk term men det finns ingen legaldefinition av termen. Den yttre gränsen för domstolens tolkningsutrymme vad gäller orsakande bör således vara att tolkningen inte får vara främmande för ordets användning utanför juridiken.³²

3.2 Orsakande genom underlåtenhet

Vållande till annans död är ett oaktsamhetsbrott. Brotsrubriceringen kräver alltså inte uppsåt. Fällande dom kan baseras antingen på en oaktsam handling eller underlåtenhet. Orsakandet i fall av vållande till annans död som arbetsmiljöbrott och vållande till annans död i trafiken ser delvis olika ut. I normalfallet av arbetsmiljöbrott utgörs oaktsamheten av en underlåtenhet medan oaktsamheten i normalfallet av ett trafikbrott utgörs av ett aktivt handlande. Det finns dock fall av vållande till annans död i trafiken där oaktsamheten består i en underlåtenhet att agera. För att straffrättsligt ansvar för en underlåtenhet ska vara aktuellt krävs det att gärningsmannen har en garantställning.³³

---

²⁹ Se Asp, Ulväng och Jareborg (2013) s. 46 f.

³⁰ Se Svensson (2019) s. 86 f.

³¹ Se Wahlberg (2019) s. 156.

³² Se Borgeke och Månsson (2019) s. 39.

³³ Se Asp, Ulväng och Jareborg (2013) s. 109.

3.2.1 Garantställning i arbetsmiljöbrott

Som nämnts ovan är det i fall av arbetsmiljöbrott vanligt att den ansvarsgrundande oaktsamheten utgörs av en underlåtenhet.³⁴ I arbetsmiljöbrotten har den arbetsmiljöansvarige en ställning som övervakningsgarant och har alltså en skyldighet att avvärja faror med ett visst ursprung. Detta innebär att den arbetsmiljöansvarige kan hållas ansvarig för underlåtenheten att vidta skyddsåtgärder för att förhindra olycksfall på arbetsplatsen.³⁵

3.2.2 Garantställning i trafiken

I trafikmålen har oaktsamheten generellt ett samband med framförandet av ett fordon, vilket inkluderar aktivt handlande från föraren. I sådana fall kan föraren komma att få en garantställning på grund av sitt eget föregående handlande vilket innebär att den tilltalade kan hållas ansvarig för senare underlåtenheter om de orsakat skada. Förutsättningarna för en sådan garantställning är att gärningsmannen:

- Genom aktivt handlande satt i gång ett händelseförlopp som är på väg att resultera i en brottsbeskrivningsenlig effekt, samt,
- Att detta skett genom en otillåten gärning.³⁶

Detta är betydelsefullt för vållande till annans död i trafiken då ett mindre trafikbrott kan uppfylla dessa krav och därav föranleda ansvar för underlåtenheter för föraren.

---

³⁴ Se Iseskog (2020) s. 22.

³⁵ Se Asp, Ulväng och Jareborg (2013) s. 115.

³⁶ Se Asp, Ulväng och Jareborg (2013) s. 122.

3.2.3 Jämförelse

Det finns en betydande skillnad mellan ansvaret i arbetsmiljöbrott och vållande till annans död i trafiken. Den arbetsmiljöansvarige kan alltid avkrävas ansvar för underlåtenheter att uppfylla de krav som åläggs dem enligt arbetarskyddet. I vållandebrotten i trafiken krävs det att den oaktsamma underlåtenheten föregåtts av en otillåten aktiv handling som satt i gång händelseförloppet som lett till dödsfallet. Kravet på orsakssambandet i vållandebrotten i trafiken där oaktsamheten består av en underlåtenhet är således tvådelat, både den aktiva handlingen och den oaktsamma underlåtenheten måste ha orsakat olyckan.

3.2.4 Prövningen

Vid prövning av ett underlåtenhetsbrott är det första steget att dela upp gärningen i tre delar: en utevaro av kontrollerad handling, en orsaksrelation och en konkret okontrollerad följd.³⁷ I vållande till annans död innebär detta att det först finns ett krav på att utevaron av kontrollerad handling är oaktsam, att det finns en orsaksrelation mellan oaktsamheten och följden och att följden ska vara ett okontrollerat dödsfall. Okontrollerat dödsfall ska sättas i relation till uppsåtligt dödande där gärningspersonen kontrollerar händelseförloppet.

3.3 Orsaksbegreppet

En handling kan ha en mängd orsaker och i första steget finns inget krav på att orsakandet ska vara kvalificerat och det kan således finnas en mängd handlingar och underlåtenheter som kan sägas ha orsakat en och samma effekt.³⁸ Det finns flera sätt att pröva om en handling eller underlåtenhet orsakat en viss följd och nedan ska två av definitionerna presenteras.

---

³⁷ Se Jareborg (1993) s. 227 ff.

³⁸ Se Asp, Ulväng och Jareborg (2013) s. 78.

Definitionerna är hämtade från Strahl och Jareborg. Deras verk refereras av HD i bland annat NJA 2007 s. 369 och får därför antas ha påverkat tolkningen av lagens innehåll.³⁹

3.3.1 Det hypotetiska provet

En vanlig metod för att pröva orsakande är genom att utföra ett hypotetiskt prov. Detta förespråkas av Ivar Strahl och är också vanligt förekommande i domar gällande vållande till annans död som arbetsmiljöbrott.⁴⁰ Enligt det hypotetiska provet ska det prövas vad som skulle ha inträffat om den oaktsamma handlingen eller underlåtenheten uteblivit.⁴¹ Således blir kravet på orsakande sådant att oaktsamheten måste vara nödvändig för att följden ska inträffa för att nå upp till kravet på orsakande. Det räcker alltså inte med att oaktsamheten är tillräcklig för att effekten ska uppstå. Strahl menar dock att det hypotetiska provet inte ska användas i fall där vi på grund av vår kännedom om lagarna för det reala skeendet, oberoende av något hypotetiskt prov, vet att effekten orsakats av gärningspersonen. Som exempel på detta menar Strahl att två personer som samtidigt förgiftat en tredje person båda ska anses ha orsakat hans död trots att det hypotetiska testet visar att dödsfallet skulle inträffat oavsett om den ena respektive andra personens gärning utesluts från händelseförloppet.⁴²

3.3.2 Förutsebarhet av följden

Även Jareborg menar att ett hypotetiskt prov ska användas i underlåtenhetsfall med hänsyn till att en kausalitet mellan en underlåtenhet och dess effekt endast kan påvisas genom ett sådant test. Jareborg anser dock att orsakande inte alltid ska förstås på detta sätt utan att det i vissa fall inte bör krävas att oaktsamheten är orsak till följden på det sätt som krävs av

---

³⁹ Se Kleineman (2014) s. 32.

⁴⁰ Se Iseskog (2020) s. 162 f.

⁴¹ Se Strahl (1976) s. 55 f.

⁴² Se Strahl (1976) s. 62 f.

det hypotetiska testet. I stället menar han att det ibland ska räcka för orsakande att oaktsamheten är culpös i förhållande till följderna samt att följderna förverkligat en relevant risk av oaktsamheten.⁴³ Detta berörs vidare i kapitel 3.4.2.

3.4 Straffrättsligt relevant orsakande

Nästa steg i prövningen är om orsakandet är av en sådan karaktär att det är rättsligt relevant. Det är en bedömning av om kausaliteten är kvalificerad. Detta är samma typ av prövning som görs i skadeståndsrätten även om det där benämns adekvat kausalitet.

3.4.1 Hypotetiskt prov

Strahl menar att orsakande ska bedömas genom två hypotetiska test. I det fall det eventuella brottet består av en handling elimineras handlingen och om effekten trots detta kvarstår kan personen inte dömas till ansvar eftersom denne inte orsakat effekten enligt det första testet som presenterades i kapitel 3.3.1. I det andra testet så ska oaktsamheten inte bara elimineras utan i stället ersättas av den aktsamma handlingen som den tilltalade läggs till last att denne inte företagit. Om effekten inträffat i ett sådant fall anser inte Strahl att orsakandet varit relevant.⁴⁴

Strahl menar dock att det bör finnas en viss presumtion för att försiktighetsmått och skyddsanordningar som är föreskrivna eller anses vara nödvändiga ska anses effektiva. En underlåtenhet att vidta sådana åtgärder bör tala för att effekten skulle uteblivit om de företagits.⁴⁵

---

⁴³ Se Jareborg (2001) s. 230 f.

⁴⁴ Se Strahl (1976) s. 314 ff.

⁴⁵ Se Strahl (1976) s. 319.

3.4.2 Otillåtet risktagande

Relevant orsakssamband mellan oaktsamhet och följd kräver tre saker enligt Jareborg, nämligen:

- Att gärningsmannen företagit en gärning som innebär ett otillåtet risktagande,
- att gärningsmannen genom detta orsakat följd, och
- att följden och orsakssambandet faller inom ramen för de förväntade händelserna som är anledningen till att handlingen eller underlåtenheten utgör ett otillåtet risktagande.

När oaktsamheten består av en underlåtenhet att vidta skyddsåtgärder (vilket ofta är fallet i arbetsmiljöbrott) blir orsakandet av följden svårare att belägga. Jareborg menar dock att bedömningen inte behöver skilja sig från den som görs då oaktsamheten består av en handling i väsentlig mån. Detta eftersom kravet på att gärningsmannen ska ha orsakat följden kan ersättas av ett krav på att underlåtenheten att vidta säkerhetsåtgärder, i de fall den inte kan sägas ha orsakat följden, åtminstone varit oaktsam i förhållande till följden. Orsakandet består då av ett förverkligande av någon av de risker som gjorde underlåtenheten oaktsam.⁴⁶

Jareborg menar att det inte finns någon anledning för den oaktsamme att gå fri till följd av att offret skulle ha dött även i det fall den oaktsamma handlingen eller underlåtenheten utesluts. I stället förespråkas en annan metod för att bedöma orsakandet, detta genom att pröva om effekten hade kunnat förutses med vetskap om oaktsamheten. Här prövas i stället om gärningspersonen hade kunnat förutse att hans handling eller underlåtenhet skulle leda till att dödsfallet inträffar. Jareborg förespråkar denna prövning då han menar att det inte bör vara en ursäkt för den tilltalade att det hade varit möjligt att orsaka följden på ett annat sätt, genom en annan handling

---

⁴⁶ Se Jareborg (2001) s. 226 ff.; Jareborg (1993) s. 241 ff.

eller underlåtenhet som inte skulle utgjort ett otillåtet risktagande. Denna hållning baseras på att straffvärdheten, enligt Jareborg, bestäms av risktagandets allvar, inte följdens.⁴⁷

Den här meningen delas av Agge och Thornstedt. De menar att den straffrättsliga kausalitetsläran gällande ansvar måste besvaras utifrån rättspolitiska avvägningar. De menar att ett urval av handlingar ska ses som orsakande och urvalet ska ske med hänsyn till det praktiska syftet med rättsreglerna som enligt dem är att påverka människor i en sådan riktning att de avstår från att agera på ett sätt som enligt den allmänna erfarenheten är skadligt.⁴⁸

3.5 Modellerna

Resultatet av de två modellerna för orsakande sammanfaller ofta men den senare modellen innebär att fler oaksamheter kan ha orsakat en och samma följd då det inte finns något krav på att effekten ska utebli utan oaksamheten. Det innebär att om det finns två oaksamma handlingar eller underlåtenheter som var för sig varit tillräckliga för att föranleda en viss följd så kan de båda sägas ha orsakat följden.⁴⁹ Om det vid det hypotetiska provet finns två oaksamheter som oberoende av varandra skulle föranleda samma effekt så kan i stället ingen av oaksamheterna sägas ha orsakat följden. Vid uteslutande av den ena oaksamheten kommer dödsfallet fortfarande inträffa varför den inte kan sägas ha orsakat följden och vice versa. En sådan bedömning av orsakssambandet måste anses olycklig i straffrättslig mening. Strahl menar dock även han att det hypotetiska testet i dessa fall är överflödigt, vilket berörts i avsnitt 3.3.1. Det framgår dock inte hur orsakssambandet ska prövas i dessa fall.

---

⁴⁷ Se Jareborg (2001) s. 230.

⁴⁸ Se Agge & Thornstedt (1973) s. 86 f.

⁴⁹ Se Asp, Ulväng och Jareborg (2013) s. 80.

Vid tillämpning av Jareborgs respektive Strahls modeller förekommer vissa skillnader i de fall då det finns två gärningar eller underlåtenheter som samverkar för att en viss effekt ska inträda. Gärningarna eller underlåtenheterna kan då var för sig vara otillräckliga för att effekten ska inträda. I det hypotetiska provet uteblir således effekten då gärningen eller underlåtenheten utesluts vilket innebär att oaktsamheten orsakat effekten. I den senare modellen beror orsakandet på om den andra personens handling eller underlåtenhet var av sådan natur att gärningspersonen hade kunnat förutse den och på så sätt förutse att den egna oaktsamheten kunde leda till dödsfallet. I det här fallet kan metoderna ge olika resultat då de appliceras på samma situation.

Strahls och Jareborgs modeller visar på två olika straffrättsliga utgångspunkter, Strahl tar sikte på effekten som central punkt i bestraffningen av ett beteende medan Jareborg tar sikte på det otillåtna risktagandet. Vållande till annans död är ett effektbrott och effekten är således en nödvändig förutsättning för straffbarheten.⁵⁰ Då Jareborg argumenterar för sin modell menar han att klandervärdheten i agerandet är det otillåtna risktagandet. Utöver detta menar han att det är det otillåtna risktagandet som kan beivras genom lagstiftning och menar således att hans modell, som gör fler handlingar och underlåtenheter straffbara, ska användas.⁵¹ Vilket synsätt som används beror av ideologiska ståndpunkter. Det kan dock sägas att Jareborgs modell stämmer väl överens med de preventiva syften som anges i förarbetena till arbetsmiljölagen, se kapitel 2.4.

Det hypotetiska provet innebär ett högre krav på parten med bevisbörda. Det är mycket svårt för åklagaren att bevisa vad som skulle ha hänt om oaktsamheten inte förelegat. I arbetsmiljömålen innebär detta till exempel att försöka bevisa vad som skulle skett om en viss skyddsåtgärd vidtagits. Låt oss säga att en brand ägt rum på ett företag, att en arbetare har

---

⁵⁰ Se Agge och Thornstedt (1973) s. 77 ff.

⁵¹ Se Jareborg (2001) s. 226 ff.

omkommit och att det har konstaterats att arbetsgivaren inte har gett personalen någon brandskyddsutbildning trots att sådan fodrades. Underlåtenheten att utbilda personalen utgör en oaktsamhet. Det åligger då åklagaren att bevisa att brandskyddsutbildning skulle ha inneburit att arbetarna under den pågående branden skulle ha klarat att eliminera dödsfallet. Det alternativa händelseförloppet är i ett sådant fall mycket svårt att leda i bevis.⁵²

Detta kan jämföras med Jareborgs modell där orsakssambandet som ska styrkas snarare är att det ligger i farans riktning att någon avlider till följd av brand om brandskyddsåtgärder inte vidtagits. Bevisbördan för detta bör vara betydligt lättare att uppnå. Jareborgs sätt att tolka orsakande kan dock kritiseras utifrån legalitetsprincipen. För att Jareborgs tolkning av orsakande inte ska utgöra ett brott mot legalitetsprincipen behöver den ligga inom ramen för den vardagliga betydelsen av orsakande, se kapitel 3.1. I det vardagliga språket används orsakande på två olika sätt, nämligen som generellt orsakande eller faktiskt orsakande. Ett exempel på hur generellt orsakande används är påståendet att rökning orsakar cancer, motsvarande faktiska orsakande skulle vara att cancerpatient A:s cancer orsakats av att hen röker.⁵³ Formuleringen att någon ska ha orsakat en annans död genom oaktsamhet torde antyda att rekvisitet innebär ett krav på att bevisa faktiskt orsakande. Användandet av orsakande för att beskriva generellt orsakande innebär dock att det inte är självklart att det skulle vara främmande för det normala språkbruket att tolka orsakande på det sätt som Jareborg förespråkar. Tolkningen är därför inte nödvändigtvis ett brott mot legalitetsprincipen även om det finns skäl att vara försiktig vid en sådan tolkning av lagtext då det finns en försiktighetsprincip vid tillämpning av straffbud, vid osäkerhet ska domstolen hellre fria än fälla.⁵⁴

---

⁵² Se Moore <<https://plato.stanford.edu/archives/win2019/entries/causation-law/>> (besökt 2021-05-22).

⁵³ Se Hitchcock <<https://plato.stanford.edu/archives/spr2021/entries/causation-probabilistic/>> (besökt 2021-05-22).

⁵⁴ Se Asp, Ulväng och Jareborg (2013) s. 70.

Syftet med lagen är främst preventivt, se kapitel 2.4, och det torde då vara förutsägbarheten av risken som är avgörande för straffbarheten. Vidare anses det moraliska klandret som krävs för straffbarhet vara beroende av risktagandet som gör oaktsamheten otillåten. Det är alltså risktagandet som föranleder straffbarhet. Detta torde indikera att det är förutsebarheten av risken som är den ändamålsenliga bedömningsgrunden vid styrkande av orsakssamband.

3.6 Övriga svårigheter vid bedömning av kausalitet

Vidare ska ett par andra svårigheter som uppkommer vid styrkandet av ett orsakssamband att beröras. Nämligen hur avbrott i orsakskedjan ska påverka orsakandet samt vad som utgör en viss effekt.

3.6.1 Avbrott i orsakskedjan

Antingen kan en ny orsakskedja förmedla orsakandet eller så kan det bryta kausalkedjan. Detta belyser Strahl med följande två exempel: (1) Vid en trafikolycka kör bilisten A på fotgängaren B, A lämnar B liggande på vägen. Bilisten C kör därefter på B som dör till följd av sina skador från båda kollisionerna. Kausalitet mellan A:s påkörning av B och B:s död ansågs föreligga oavsett om den senare kollisionen orsakat B:s död. (2) A ger B en dödlig dos gift men före detta hinner verka skjuts B av C. I detta fall menar Strahl att det dödande skottet brutit orsakskedjan och A kan inte sägas ha orsakat B:s död.⁵⁵

Vad som utgör ett förmedlande av orsakandet och vad som utgör ett avbrott i orsakskedjan kan komma att få stor betydelse i arbetsmiljöbrotten då det ofta kan finnas ett större avstånd i tid och rum mellan oaktsamheten och

---

⁵⁵ Se Strahl (1976) s. 63 f.

effekten. Detta innebär att det blir vanligare att andra händelser och handlingar interagerar med orsakskedjan på olika sätt. Varken Strahl eller Jareborg presenterar någon metod för bedömningen av om något är ett avbrott i kausalkedjan eller ett förmedlande av orsakandet.

3.6.2 Effektens natur

Oavsett vilken modell som används uppkommer en fråga om vad effekten ska anses vara. Effekten som krävs gällande vållande till annans död är att ett dödsfall har inträffat. Det råder dock viss oenighet om vad detta innebär för orsakandet av dödsfallet. Vid ett hypotetiskt prov kan det tänkas att om oaktsamheten uteslutits så skulle dödsfallet ändå inträffat men händelseförloppet hade förlupit på ett annat sätt. Dödsfallets natur kan ha påverkats i olika grad av oaktsamheten.⁵⁶ I vilken mån oaktsamheten måste påskynda dödsfallet eller ändra dödsfallets allmänna förlopp för att den ska kunna sägas ha orsakat följden är inte något som är självklart.⁵⁷

Strahl menar att kravet på att den underlåtna handlingen skulle ha avvärjt effekten innebär att det underlåtna inte endast skulle förändra händelseförloppet i begränsad mån. Strahls hållning innebär att orsakssambandet, i underlåtenhetsfall, inte är uppfyllt om den underlåtna handlingen endast skulle modifierat händelseförloppet. För att orsakssambandet ska vara relevant kan det alltså inte endast vara begränsade ändringar i följdens tid, rum eller karaktär som den underlåtna handlingen skulle inneburit.⁵⁸

---

⁵⁶ Se Strahl (1976) s. 56 ff.

⁵⁷ Se Almkvist och Svensson (2018) s. 232.

⁵⁸ Se Strahl (1976) s. 317.

4 Beviskravet i straffrätten

Bevisbördan åligger åklagaren och det är dennes uppgift att bevisa att den tilltalade är skyldig. I NJA 1980 s. 725 fastställde HD att åklagaren måste bevisa detta ”utom rimligt tvivel”. Vilken procentuell sannolikhet som krävs för att uppfylla beviskravet är inte fastställt.⁵⁹

4.1 Den processrättsliga ramen

Enligt 45 kap 4 § RB ska åklagarens stämningsansökan innehålla uppgifter om tid, plats och övriga omständigheter som krävs för kännetecknande av den brottsliga gärningen. Domstolen är sedan bunden av vad som angetts av åklagaren i gärningsbeskrivningen enligt 30 kap 3 § RB.⁶⁰ I ett fall av vållande till annans död innebär detta att gärningsbeskrivningen måste ange en specifik oaktsam handling eller underlåtenhet som orsakat ett dödsfall. Detta ska sedan bevisas av åklagaren för en fällande dom.

Omedelbarhetsprincipen i 30 kap 2 § RB innebär att endast de bevisfakta som lagts fram vid huvudförhandlingen får beaktas vid domstolens bevisvärdering. Ett undantag från omedelbarhetsprincipen är de allmänna erfarenhetssatserna. Inte heller det som anses allmänt känt behöver presenteras under huvudförhandlingen för att få beaktas av rätten enligt 35 kap 2 § RB.⁶¹ Allmänna erfarenhetssatser är det som gemene man anses ha förvärvat kunskap om genom allmän bildning samt livserfarenhet.⁶² Insikterna ska vara sådana att de förvärvas genom livserfarenhet, sunt förnuft och gott omdöme.⁶³ Vad som är orsak och verkan är ofta något som anses vara allmänna erfarenhetssatser.⁶⁴

---

⁵⁹ Se Dahlman (2018) s. 133.

⁶⁰ Se Dahlman (2018) s. 53.

⁶¹ Se Dahlman (2018) s. 51 f.

⁶² Se SOU 1938:44, s. 378 f.

⁶³ Se Nordh (2013) s. 44 f.

⁶⁴ Se Strahl (1976) s. 53.

Domstolarna är fria i sin bevisprövning vilket framgår av RB 35 kap 1 §. Domstolen ska samvetsgrant pröva allt som framkommit för att avgöra om åklagarens gärningsbeskrivning är styrkt. Det finns inga regler om hur bevis ska värderas av domstolen och prejudikat från Högsta domstolen är inte heller bindande för underrätterna.⁶⁵ Däremot måste domstolen redovisa sin bevisvärdering i domskälen för att det ska vara möjligt för gemene man att avgöra om bevisvärderingen gjorts på ett rimligt sätt. Det ska då framgå vilka bevis som rätten beaktat och hur värderingen av dessa gått till.⁶⁶ Det kan dock diskuteras i vilken grad detta efterlevs. Det har riktats kritik mot domstolarna då de förekommer att de endast redovisar slutsatserna av sin bevisvärdering snarare än hur värderingen har gjorts.⁶⁷

Vidare råder oskuldspresumtionen i brottmål enligt Art 6 EKMR som stadgar rätten till en rättvis rättegång. Detta innebär bland annat att den tilltalade ska betraktas som oskyldig fram tills åklagaren presenterat tillräckliga bevis för att ha uppnått beviskravet. Sannolikheten för skuld före dess att åklagaren presenterat någon bevisning, den så kallade ursprungssannolikheten, måste således sättas tillräckligt lågt för att uppfylla kravet på att den tilltalade ses som oskyldig. Precis som för beviskravet är det dock oklart exakt vad oskuldspresumtionen innebär i siffror.⁶⁸ Det kan med säkerhet sägas att Art 6 i EKMR förbjuder en ursprungssannolikhet som är större för att den tilltalade är skyldig än att hen är oskyldig. Det finns ett flertal olika metoder för att bestämma ursprungssannolikheten och det finns inte en erkänd metod som ska användas i svensk domstol.⁶⁹ Det finns inte någon anledning att anta att metodvalet innebär att ursprungssannolikheten i ett fall av vållande till annans död som arbetsmiljöbrott och ett fall av vållande till annans död som trafikbrott

---

⁶⁵ Se Dahlman (2018) s. 59.

⁶⁶ Se Ekelöf, Edelstam och Heuman (2009) s. 162 ff.

⁶⁷ Se Ekelöf, Edelstam och Heuman (2009) s 173 f.; Nordh (2013) s. 42.

⁶⁸ Se Dahlman (2018) s. 63

⁶⁹ Se Dahlman (2018) s. 115 ff.

systematiskt sätts till olika nivåer. Således kommer frågan inte beröras vidare i arbetet.

4.2 Utom rimligt tvivel

Det råder stor enighet om att kravet på sannolikheten för skuld ligger över 95 % och under 100 %.⁷⁰ Det finns dock de som menar att beviskravet som tillämpas snarare ligger mellan 90–99 % beroende av måltyp, där det lägre spannet för beviskravet tillämpas gällande ringa brott.⁷¹ En vanlig siffra som anges är dock att bevisningen ska uppnå cirka 98 % sannolikhet för skuld för en fällande dom.⁷²

Vid uppskattningar av vad beviskravet är i siffror föreligger det även viss oklarhet gällande vad som åsyftas. Det råder meningsskiljaktigheter gällande om varje rekvisit var för sig ska bevisas till, till exempel, 98 % eller om det är konjunktionen av sannolikheterna av att varje rekvisit föreligger som ska bevisas till 98 %.⁷³ Denna fråga kommer dock inte behandlas vidare inom ramen för den här studien. Då det rör sig om samma brott med samma rekvisit så bör inte frågan om huruvida rekvisiten ska bedömas i konjunktion eller separat göra någon skillnad i jämförelsen mellan beviskraven för måltyperna.

4.3 Metod för bevisvärdering

Det finns flera metoder för bevisprövning och det råder inte enighet om vilken som används eller bör användas i bevisprövningen i brottmål. De metoder som oftast nämns i den svenska juridiska världen är värdemetoden,

---

⁷⁰ Se Diesen (1994) s. 79 ff.

⁷¹ Se Sandgren <www.svd.se/nytt-organ-for-oskyldiga> (besökt 2021-02-26).

⁷² Se Dahlman (2018) s. 147.; Diesen (1994) s. 80 f.

⁷³ Se Dahlman (2018) s. 171 ff.

temametoden och hypotesmetoden.⁷⁴ Dessa metoder har alla inverkan på den svenska rättstillämpningen men i aktuell uppsats kommer endast hypotesmetoden att presenteras. Detta eftersom metoden har kommit att bli särskilt central i fall av underlåtenhet vilket kommer framgå av den praxis som berörs i nästa kapitel.

4.4 Hypotesmetoden

Hypotesmetoden är utvecklad för att användas i brottmål.⁷⁵ Beviskravet utom rimligt tvivel är ett negativt uttryckt beviskrav. Det stadgar inte styrkan i bevisningen utan bestämmer storleken av det som motsäger bevisemat. Detta lägger enligt Diesen fokuset på de alternativa hypoteser som finns till huvudhypotesen som lagts fram av åklagaren.

Tillvägagångssättet är alltså att sätta de möjliga friande förklaringarna mot gärningsbeskrivningen och se om dessa skapar rimligt tvivel gällande bevisemat.⁷⁶ De alternativa hypoteserna ska inte begränsas till vad den tilltalade själv uppger utan ska formuleras av rätten baserat på de bevisfakta som förekommit i målet. Domstolen ska alltså skapa alternativa förklaringar till de bevisfakta som förekommit i målet och utvärdera om dessa bär sådan styrka att de skapar rimligt tvivel.⁷⁷

Det icke straffbara alternativet är i vållande till annans död oftast bristen på orsakssamband. Det brukar sällan råda bevissvårigheter gällande om dödsfallet inträffat och vanligen inte heller huruvida handlingen eller underlåtenheten som utgör oaktsamheten föreligger. Varför alternativhypotesen i fall av vållande till annans död bör vara att oaktsamheten inte orsakat skadan. Denna hypotes kan sedan testas på de sätt som presenterats i kapitel 3.3.

---

⁷⁴ Se Nordh (2013) s. 59.

⁷⁵ Se Nordh (2013) s. 66.

⁷⁶ Se Diesen (1994) s. 120 f.

⁷⁷ Se Diesen (1994) s. 126 f.

Diesen menar att uttrycket ”utom rimligt tvivel” ger för handen att kravet kan variera beroende av måltyp. Vilken nivå av tvivel som kan tolereras beror då av vilken typ av utredning som är rimligt i målet. Det är enligt Diesen endast i de grävsta brotten som det ska finnas ett krav på utredningens fullständighet. I en mindre omfattande utredning ska bedömningen av tvivlets storlek inte sträcka sig längre än till vad som omfattas av processmaterialet.⁷⁸

4.5 Beviskravet för orsakssambandet

I fall av vållande till annans död ska åklagaren bevisa att någon genom oaktsamhet orsakat annans död. I fallet med arbetsmiljöbrott tillkommer att den tilltalade måste ha arbetsmiljöansvar.

För att utgöra ett brott måste oaktsamheten täcka effekten enligt täckningsprincipen. Detta innebär att gärningsmannen måste vara oaktsam i förhållande till effekten. I fallet med vållande till annans död måste oaktsamheten ha ett samband med dödsfallet. Om resultatet av den rättsstridiga gärningen som ägt rum borde ha kunnat förutses av gärningsmannen då denna underlät att vidta en sådan åtgärd som han borde ha vidtagit så är oaktsamhetsrekvisitet täckt.⁷⁹ Det räcker alltså inte att bevisa att oaktsamheten orsakat effekten utan det ska också styrkas att den orsakat effekten på det sätt som gjort oaktsamheten oaktsam. Åklagaren har således att visa att samband mellan oaktsamheten och följden föreligger på ett sådant sätt som gjort oaktsamheten otillåten.⁸⁰ Frågan i föreliggande uppsats är till vilken punkt detta ska vara styrkt och om samma principer för bevisningens styrka gällande orsakssambandet används i olika former av vållande till annans död.

---

⁷⁸ Se Diesen (1994) s. 129 f.

⁷⁹ Se Jareborg (1986) s. 20 ff.; Borgeke och Månsson (2019) s. 112.

⁸⁰ Se Asp, Ulväng och Jareborg (2013) s. 331 f.

Orsakandet måste alltså styrkas på två sätt: dels måste oaktsamheten ha orsakat effekten, dels måste den oaktsamma handlingen eller underlåtenheten ha varit oaktsam i förhållande till effekten för att det subjektiva rekvisitet ska vara täckt.⁸¹ Beviskravet gäller såväl de objektiva rekvisiten som de subjektiva. Det kan dock ifrågasättas om det är möjligt att upprätthålla ett så högt ställt krav som utom rimligt tvivel i alla delar av bevisningen.⁸²

Strahl menar att det principiellt är rimligt att kräva så kallad ”full bevisning” för att effekten inte skulle ha inträffat om den underlåtna handlingen företagits.⁸³ Det innebär att ett beviskrav motsvarande det som används generellt i straffrätten, utom rimligt tvivel, ska tillämpas. Han menar dock att ett sådant beviskrav i praktiken skulle innebära att underlåtenhetsbrotten nästan aldrig skulle leda till fällande dom. Strahl menar därför att det ska räcka med en höggradig sannolikhet för att effekten inte skulle ha inträffat om den underlåtna handlingen företagits.⁸⁴

4.6 Differentierat beviskrav

Det finns vissa som menar att beviskravet är eller borde vara differentierat. Ett differentierat beviskrav innebär att beviskravet är olika högt ställt i olika måltyper. Det som oftast sägs kunna påverka beviskravets nivå är brottets grovhet. Detta eftersom gemene man anser det vara värre att oskyldiga döms till stränga straff än att oskyldiga döms till de mildare straff som utdöms vid exempelvis bagatellbrott. Ytterligare faktorer som skulle kunna föranleda ett differentierat beviskrav är: den tilltalades erkännande, brottets art, den tilltalades brottsregister och bevissvårigheter.⁸⁵ Vid jämförelse av vållande till annans död i trafiken och vållande till annans död som arbetsmiljöbrott

---

⁸¹ Se Strahl (1976) s. 193.

⁸² Se Diesen (1994) s. 83

⁸³ Se Strahl (1976) s. 317.

⁸⁴ Se Strahl (1976) s. 318.

⁸⁵ Se Diesen (1994) s. 83.

är det främst det sistnämnda som skulle kunna föranleda ett differentierat beviskrav. Detta eftersom bevismöjligheterna skiljer sig mellan måltyperna. Orsakssambandet mellan oaktsamheten och effekten ser olika ut i måltyperna och det kan således vara svårare att bevisa orsakssambandet i arbetsmiljöbrott.

Det är dock viktigt att påtala att domstolen i NJA 2009 s. 447 slagit fast att det i samtliga brottmål ska vara ställt utom rimligt tvivel att den tilltalade gjort sig skyldig till det som lagts denne till last. Således anser vissa att ett differentierat beviskrav avfärdats. Det finns dock två olika delar av beviskravet, dels kravet på tillräckligt stöd, dels kravet på tillräcklig utredning. Kravet på tillräcklig utredning anses av många vara lägre vid mindre allvarliga brott.⁸⁶ Då vållande till annans död som arbetsmiljöbrott och i trafiken har samma straffskala bör utredningskravet inte vara differentierat. Därav kommer denna del av beviskravet inte behandlas vidare.

Ett annat sätt för beviskravet att vara differentierat är att olika beviskrav används för olika rekvisit. Vad gäller svårbevisade rekvisit nöjer sig rätten troligtvis med en lägre grad av styrka för bevisningen än för de rekvisit där det finns en större möjlighet för åklagaren att lägga fram stark bevisning. Det tydligaste exemplet är skillnaden mellan beviskravet för de objektiva och de subjektiva rekvisiten. Den tilltalades uppsåt är i många fall svårt, att bevisa till en sannolikhetsgrad så hög som 95-99 %.⁸⁷

Diesen menar också att ett av de rekvisit som föranleder ett differentierat beviskrav är just effektrekvisit. Det vill säga bevisningen av orsakssamband. Diesen menar att det är vanligt att domstolen går till abstraktioner och bedömer det generella sambandet mellan en viss handling eller underlåtenhet och en viss effekt snarare än det konkreta sambandet i det föreliggande brottet. Detta syns på formuleringar som ”Allmänt sett innebär

---

⁸⁶ Se Dahlman (2018) s. 71.

⁸⁷ Se Diesen (1994) s. 87 f.

förfarandet” inträde av en viss effekt (jfr ”förfarandet har föranlett inträdet av effekten).⁸⁸

---

⁸⁸ Se Diesen (1994) s. 89.

5 Rättsfall

I praktiken är det ingen teoretisk modell som används enhetligt vid bedömningar av orsakssamband. Det finns många exempel på att domstolen använder ett hypotetiskt test för att avgöra om en oaktsamhet orsakat en följd samt om det skett på ett rättsligt relevant sätt. Det finns dock ingen uttalad version av det hypotetiska testet som används eller någon avgränsning av på vilket sätt effekten ska utebli för att oaktsamheten ska anses ha orsakat effekten. Det är därför svårt att säga om rättstillämpningen är enhetlig eller om bedömningen ser ut på delvis olika sätt i olika fall. Detta är givetvis ett problem givet att lika fall ska behandlas lika. I följande kapitel ska några rättsfall undersökas i syfte att synliggöra eventuella diskrepanser i domstolens bedömning av orsakssamband vid arbetsmiljöbrott och övriga fall av vållande till annans död. Rättsfallen kommer undersökas med utgångspunkt i den teoretiska bakgrund som presenterats ovan.

Rättsfallen har valts ut från högre instanser. De fall som tas upp är både sådana där domstolen diskuterat orsakande och orsakssamband så att det går att följa domstolens syn på de uppställda beviskraven samt sådana där någon diskussion om orsakande och orsakssamband inte förekommit trots att omständigheterna fodrar det.

5.1 Jämförbarheten

Det första som behöver behandlas är jämförbarheten mellan brottskategorierna. Den största skillnaden mellan arbetsmiljöbrotten och vållande i trafiken är att oaktsamheten i de förstnämnda fallen oftast utgörs av underlåtenhet medan det i det senare oftast utgörs av handling. För att uppnå en högre grad av jämförbarhet har fall där oaktsamheten bestått i en underlåtenhet valts ut även för fall av vållande till annans död i trafiken.

5.2 Arbetsmiljöbrott

I följande avsnitt kommer prejudikatavgöranden från Högsta domstolen gällande vållande till annans död som arbetsmiljöbrott att presenteras och kommenteras.

5.2.1 Rättsfall 1 (NJA 2007 s. 369)

Vid lossning av last från ett fartyg befann sig en arbetare (A) i lastrummet samtidigt som en kran användes för lossningen. Skopan kom i gungning och klämde arbetaren till döds mot lastrummets vägg.

Kranföraren hade inte fri sikt över lastutrymmet. Vid sådana förhållanden ska, enligt Arbetsmiljöverkets föreskrifter, en signalman utses och denna ska dirigera kranföraren. I föreliggande fall hade någon signalman inte utsetts.

Tingsrätten menade att adekvat kausalitet inte förelåg mellan oaktsamhet och effekt. Kollegorna som var på plats vid tillfället hade olika uppfattning om huruvida det var lämpligt att A gick in i lastrummet så tidigt som han gjorde. Två av hans kollegor ansåg att han borde vänta tills mer av lasten var ute ur lastrummet. Tingsrätten ansåg att det innebär att det var osäkert vilken bedömning en signalman skulle ha gjort om sådan utsågs. Rätten menade därför att olyckan kunnat inträffa även om en signalman hade utsetts.

Hovrätten betonade att kranföraren fått kritik för sättet han körde kranen den aktuella morgonen. Föraren slängde mer med kranen än vad som är brukligt. A var en erfaren arbetare och befann sig på sådant avstånd till kranen som han bedömt var säkert. Hovrätten gjorde bedömningen att avståndet i normala fall skulle ha varit säkert. Hovrätten bedömde orsakssambandet

genom att ställa den hypotetiska frågan ”vad skulle hänt om en signalman utsetts”. Domstolen menade att resultatet av det hypotetiska testet berodde på hur kommunikationen mellan kranförare, signalman och lämpare skulle ha sett ut, vilket var ovisst. Rätten menade också att skopan vid olyckstillfället hanterades på ett mycket ovanligt sätt. Den hade därför fått en stor pendelrörelse vilket gjort att A trots många års erfarenhet av arbetet felbedömde sin position som säker. Detta menade hovrätten innebar att det fanns en större risk för att även en utsedd signalman hade tolkat situationen på det sättet. Med föreliggande osäkerheter kring vad som skulle ha skett menade hovrätten att beviskravet för orsakssambandet inte var uppfyllt.

HD menade att om en kompetent signalman utsetts i föreliggande fall så hade denne sagt till A att flytta sig till en säkrare plats. Om A inte hade följt instruktionen skulle arbetet ha avbrutits av signalmannen och faran skulle således avvärrats. Domstolen ansåg därför att orsaksrekvisitet var uppfyllt.

HD fastslog också att det för straffrättsligt ansvar krävs att den oaktsamhet som ligger den tilltalade till last också har föranlett dödsfallet. För att ett sådant orsakssamband skulle anses föreligga menade domstolen att det skulle ”framstå som i hög grad sannolikt att effekten skulle uteblivit om den tilltalade hade handlat som han bort.”

HD betonade också att olyckan var en typisk följd av att en signalman inte utses. Det rör sig alltså om typfallet som gör att det finns en regel om att signalman måste utses. Detta innebar att underlåtenheten att utse en signalman varit relevant för följden.

5.2.1.1 Kommentarer rättsfall 1

Tingsrätten och hovrätten använde ett hypotetiskt test och kom fram till att det inte gick att säga med tillräcklig säkerhet att dödsfallet inte skulle inträffat i ett sådant scenario. Domstolarna menade därför att kravet på orsakande inte var uppfyllt.

HD la också ett hypotetiskt test till grund för sin bedömning men nådde en annan slutsats. HD ansåg att det skulle vara i hög grad sannolikt att effekten inte skulle inträffat om den tilltalade agerat aktsamt. HD hänvisar dock inte till någon annan bevisning än underrätterna för att visa att effekten inte skulle inträffat utan oaktsamheten i det enskilda fallet. Domstolen baserade i stället sin hållning på att det finns ett generellt samband mellan att inte utse en signalman och att olyckor av den typ som förelåg i fallet uppkommer. Det verkar som att HD först gjort en prövning av orsakandet, där de tillämpat bevisregeln ”i hög grad sannolikt att effekten skulle uteblivit om den tilltalade agerat aktsamt”. I denna del av prövningen användes Strahls hypotetiska test för att se om orsakande förelåg. Efter detta prövade domstolen om orsakandet är relevant. Rätten prövade då om effekten var av sådan karaktär att den innefattas i vad som hade kunnat förutses baserat på oaktsamheten. Detta påminner om Jareborgs sätt att pröva orsakssambandet.

Att HD betonade det generella sambandet mellan att inte utse signalman och att olyckor av den typen som förekommit i fallet kan tolkas på flera sätt. Antingen kan det innebära att HD använde en allmän erfarenhetssats, att det finns ett generellt samband mellan oaktsamheten och effekten, för att belägga att den arbetsmiljöansvariga orsakat effekten i detta fall. Det kan också ge uttryck för att ett statistiskt samband mellan oaktsamheten och effekten läggs till grund för att visa orsakande i det enskilda fallet. Vidare kan HD:s domskäl innebära att förutsebarheten av en viss följd kan styrkas genom föreläggandet om en viss skyddsåtgärd. Det vill säga en skyddsregels existens kan styrka att orsakssambandet är relevant. En sådan presumtion förordas av Strahl.⁸⁹

---

⁸⁹ Se Strahl (1976) s. 319.

5.2.2 Rättsfall 2 (NJA 2004 s. 34)

En värnpliktig drunknade i samband med en övning i ett vattenhinder på en stridshinderbana. Vid övningstillfället var vattenståndet högre än vad som var normalt för årstiden. Förändringen i vattenståndet gjorde också att vattnet vid tiden för övningen var strömt. Vattnet var också kallare än vad som är tillåtet enligt militärens säkerhetsföreskrifter. Vidare instruerades de värnpliktiga att ha vapnet på bröstet vid hindret vilket försvårade att ta ordentliga simtag.

Tingsrätten menade att det förelåg oaktsamhet då de tilltalade övningsledarna inte genomfört en utbildningssäkerhetsanalys. Dessutom ansåg tingsrätten att det förelåg ett orsakssamband mellan oaktsamheten och effekten då en undersökning av vattenförhållandena sannolikt hade lett till att övning vid aktuellt hinder skulle ställts in. Dock menade rätten att det fanns folk nära den avlidna som direkt kunde utföra HLR och med detta i beaktande ansågs de tilltalade inte ha kunnat ta hänsyn till risken för att någon av de värnpliktiga skulle dö genom drunkning. Tingsrätten menade att det faktum att utbildningssäkerhetsanalysen uteblev och övningen genomfördes inte var en tillräcklig betingelse för att effekten skulle uppkomma och att de tilltalade således inte kan hållas ansvariga.

Hovrätten menade att en av de tilltalade varit ansvarig för säkerhetsanalysen och att han varit oaktsam genom att han sett det höga vattenståndet samt blivit underrättad om att värnpliktiga tappat vapen i vattnet och trots detta låtit övningen fortgå. Hovrätten menade att hans underlåtenhet att ställa in övningen trots den förutsebara drunkningsrisken innebar att han orsakat dödsfallet.

HD ansåg att förhållandena var sådana att det var oaktsamt att genomföra övningen. Den tilltalades felbedömning hade sin orsak i en underlåtenhet att iaktta en korrekt säkerhetsbedömning. HD menade att detta var en orsak till att dödsfallet inträffat. Däremot ansåg inte HD att det utgör straffbar

oaktsamhet då hindret var en del av en fast utbildningsanordning som kontinuerligt användes under de förhållanden som rådde på den aktuella dagen. Det hade inte tidigare skett några olyckor vid hindret. HD menade därför att olyckan inte var förutsägbar. Dessutom ansåg HD att bristen i säkerhet inte kunde läggas den tilltalade till last. Han var den utsedda övningsledaren den aktuella dagen men följde bara praxisen på arbetsplatsen.

5.2.2.1 Kommentarer rättsfall 2

HD har använt samma struktur för prövningen som i rättsfall nummer 1. HD har först prövat om en oaktsamhet föreligger, sedan har de utfört ett hypotetiskt test för att se om dödsfallet skulle inträffat även om oaktsamheten uteslutits och till sist har de prövat om orsakssambandet varit relevant. I föreliggande fall ansåg HD att det varit oaktsamt att inte vidta en säkerhetsbedömning som resulterade i att hindret uteslöts samt att dödsfallet inte skulle inträffat om en sådan säkerhetsanalys hade gjorts. Trots detta resulterar målet i en friande dom av två anledningar.

För det första menade HD att det inte kunde förutses av övningsledaren att ett dödsfall skulle ske så som det gjort. Detta eftersom övningen var ett fast utbildningsmoment och inga olyckor hade skett tidigare. Då effekten av oaktsamheten inte varit förutsägbar för övningsledarna ansågs det inte finnas ett relevant orsakssamband mellan oaktsamheten och effekten.

För det andra ansåg HD att de tilltalade inte kunde klandras då hindret utgjorde en fast utbildningsanordning. Praxisen på arbetsplatsen var sådan att hindret användes i strid med rådande säkerhetsbestämmelser. Detta ansågs inte kunna läggas de tilltalade till last och deras oaktsamhet utgjorde därför inte en sådan klandervärd oaktsamhet som krävs för straffbarhet.

Det är endast den första delen av HD:s friande resonemang som kan hänföras till brister i orsakssamband. Den andra delen handlar snarare om att

hitta rätt ansvarssubjekt, vilket torde vara den som har övergripande arbetsmiljöansvar på arbetsplatsen och därav har ansvar för att en praxis som står i strid med säkerhetsbestämmelserna utvecklats på arbetsplatsen.

HD:s slutsatser gällande orsakssambandet är av intresse då de menar att olyckan inte var förutsägbar eftersom inga olyckor inträffat tidigare. Detta trots att det fanns säkerhetsbestämmelser till skydd för arbetstagarna som måste anses indikera att det finns en risk för olycksfall, så som drunkning, om säkerhetsbestämmelserna inte efterlevs.

5.2.3 Rättsfall 3 (RH 2004:39)

Det aktuella målet gäller en arbetstagare på en gjuteriverksamhet där de göt detaljer med en vikt på upp till 50 ton. Detta gjordes genom att en form fylldes med smält järn. När järnet svalnat frilades det genom så kallad uppslagning. Under uppslagningsarbetet lossnade inte en del av formen och godset forslades således ut ur lokalen med en del av formen kvar. Under förflyttningen lossnade gjutgodset och föll ned på en gjutform med en vikt på 1,6 ton. Gjutformen kastades då framåt och dödade arbetaren A.

Det hade inte gjorts en skriftlig riskanalys, vilket var erforderligt enligt 3 § Arbetarskyddsstyrelsens föreskrifter om smältning och gjutning av metall (1997:5). Detta kunde dock inte sägas ha ett orsakssamband med olyckan enligt tingsrätten. Då det inte skett några olyckor vid arbetsuppgifterna tidigare så ansågs det osannolikt att arbetsuppgifterna som var aktuella vid olyckan skulle ha ingått i en sådan riskanalys. Oaktsamheten som i stället sattes i orsakssamband till dödsfallet var att den arbetsmiljöansvarige på företaget inte fortlöpande undersökt arbetsförhållandena och bedömt riskerna för olycksfall och ohälsa.

Tingsrätten ansåg att orsakssamband mellan oaktsamheten och effekten förelåg då det inträffade inte varit helt oförutsebart. Det må ha varit oturligt

att formen föll just på den tunga flaskramen men det ansågs vara oförutsebart. Detta eftersom det framgick att det låg saker överallt på golvet inne i gjuteriet och det var då förutsebart att formen kunde träffa ett föremål om den faller. Föremålet kan då i sin tur sättas i rörelse och skada arbetare. Tingsrätten ansåg dock inte att denna oaktsamhet är straffbar då det inte skett några olyckor tidigare trots att verksamheten bedrivits väldigt länge.

Hovrätten berörde inte orsakssambandet utan fokuserade bara på oaktsamheten. Rätten menade att underlåtenhet att fortlöpande undersöka arbetsmiljöförhållandena på arbetsplatsen utgör straffbar oaktsamhet och dömer arbetsgivaren. Domstolen menade att underlåtenheten att undersöka arbetsmiljön för att förebygga olycksfall och ohälsa varit oaktsam. Arbetsgivaren var ålagd att organisera arbetet på ett sådant sätt att de angivna förhållandena inte kunnat bestå. Oaktsamheten hade alltså orsakat dödsfallet.

5.2.3.1 Kommentarer rättsfall 3

I rättsfallet specificerades inte vilken åtgärd som skulle vidtagits vid en utvärdering av riskerna för ohälsa eller olycksfall på arbetet. I stället sätts oaktsamheten, att underlåta att undersöka arbetsplatsen för risker, i direkt samband med effekten. Detta är anmärkningsvärt då något alternativt scenario inte lyfts fram. Ingen av instanserna utförde något hypotetiskt test.

5.3 Vållande till annans död i trafiken

I följande avsnitt kommer prejudikatavgöranden från Högsta domstolen gällande vållande till annans död i trafiken att presenteras och kommenteras.

5.3.1 Rättsfall 4 (NJA 1987 s. 187)

Två bilar frontalkrockade på en bred 90-väg. De krockade på vänster sida av vägbanan sett ur den tilltalades perspektiv. Föraren i den andra bilen avled.

Den tilltalade uppgav att han kört på höger sida av vägen och att den mötande bilen förts över i hans körfält. Den tilltalade bromsade inte och han använde inte heller ljus- eller ljudsignaler för att uppmärksamma den andra föraren på den förestående olyckan. Den tilltalade menade att han räknat med att den mötande bilen skulle köra tillbaka i sitt körfält innan de möttes. Den tilltalade uppgav att han 35–40 meter innan kollisionen girade över i vänsterfilen för att undvika kollisionen. Föraren i den mötande bilen uppgavs då också ha kört över i detta körfält, varpå de krockat i vänster körfält sett ur den tilltalades synvinkel. Det fanns inget som talade för eller mot den tilltalades påstående om att den mötande bilen befunnit sig i hans körfält. Alla instanser menade därför att den tilltalades berättelse måste läggas till grund för domen då det inte finns några vittnen.

Tingsrätten ansåg att den farliga situationen skapats av föraren i det mötande fordonet. Dock ansågs den tilltalades beslut att inte nedbringa hastigheten för att sedan svänga över i vänster körfält vara oaktsamt. Genom denna oaktsamhet ansågs den tilltalade ha orsakat den andra förarens död och han fälls således av tingsrätten. Det faktum att den andra föraren skapat den trafikfarliga situationen ska dock ses som en förmildrande omständighet.

Hovrätten delade tingsrättens bedömning i sin helhet men adderade att den tilltalade inte endast bort nedbringa sin hastighet utan också försökt påkalla den andra förarens uppmärksamhet på de sätt som stod honom till buds.

HD delade i stora drag bedömningen från de lägre instanserna men tydliggjorde att oaktsamheten som den tilltalade kunde hållas ansvarig för inte var att han kört över i mötande körfält. Detta menade domstolen var

nödvändigt då bilarna var 35–40 meter från en frontalkrock. I stället ansågs oaktsamheten vara den tilltalades agerande före mötet då han såg den mötande bilen i sitt körfält. Med detta får HD antas åsyfta att den tilltalade inte bromsat eller använt ljus- och ljudsignaler för att uppmärksamma den mötande föraren på att han befann sig i fel körfält.

Den tilltalade dömdes i alla instanser. Det som diskuterades i samtliga var huruvida den tilltalades agerande varit oaktsamt. Alla instanser menade att oaktsamhet förelåg och dömde således den tilltalade. Det fördes inga resonemang om huruvida den tilltalade hade orsakat dödsfallet.

5.3.1.1 Kommentarer rättsfall 4

Domstolen uttryckte oaktsamheten som en underlåtenhet. Rätten menade att den tilltalade underlätit att göra den andra föraren medveten om att de var på väg att kollidera samt att nedbringa sin hastighet. Domstolen utförde inget hypotetiskt test och resonerade således inte om huruvida olyckan kunnat undvikas om oaktsamheten uteslutits. Domstolen berörde inte huruvida olyckan kunde inträffa även om föraren hade använt ljus- och ljudsignaler.

Detta är anmärkningsvärt då situationen fodrar en bedömning av orsakssambandet. I det första ledet är det en fråga om huruvida den tilltalade kan sägas ha orsakat olyckan. Vid användande av ett hypotetiskt test bör det vara troligt att olyckan hade kunnat undvikas om den tilltalade nedbringat sin hastighet och använt ljus- och ljudsignaler. Det är dock på intet sätt säkert att en hastighetssänkning från den tilltalades sida hade ändrat utgången av olyckan. Det måste finnas en viss osäkerhet gällande hur den mötande föraren skulle reagerat på om den tilltalade använt ljus-och ljudsignaler. Dels finns det en risk att den mötande föraren var medveten om sitt agerande och faktiskt försökte kollidera med den tilltalade, dels finns det en risk att han inte skulle uppfattat signalerna.

Om detta ändå resulterar i slutsatsen att den tilltalade orsakat olyckan så bör en bedömning göras av huruvida effekten var förutsebar baserat på oaktsamheten. Oaktsamheten består av att inte nedbringa hastigheten samt att inte använda ljus- och ljudsignaler för att påkalla den mötande bilens uppmärksamhet. Om effekten ska anses vara att de krockar i det vänstra körfältet så är detta inte nödvändigtvis en förutsebar följd. Det fanns en stor möjlighet att undvika olyckan på det sätt den tilltalade försökte. Om man däremot ser följden som att en kollision skulle äga rum givet att åtgärder av den tilltalade inte vidtogs så är detta mer förutsebart.

Oavsett slutsats i dessa frågor så bör orsakssambandet ha varit en del av bevisvärderingen som gjorts i målet och den borde därför ha redovisats i domen. Då domskälen inte inkluderar någon sådan redovisning är det svårt att bedöma vilka beviskrav som ställts på orsakssambandet. En annan förklaring till att domstolen inte fokuserat på orsakssambandet är att beviskravet ställts mycket lågt eller att bevisbördan i detta fall är omvänd. Bevisbördan skulle kunna vara omvänd då den tilltalades berättelse innefattar att han låg i fel körfält. Detta skulle kunna innebära att det föreligger en presumtion om att han orsakat olyckan då det inte är tillåtet att köra i mötande trafiks körfält utan att kontrollera att detta är fritt. Detta tycks dock långsökt då HD specificerar att den tilltalades oaktsamhet inte består av att väja genom att köra över i vänster körfält utan i underlåtenhet att nedbringa hastigheten samt använda ljus- och ljudsignaler.

Det kan också ifrågasättas om bedömningen följer garantläran då det för ansvar för en underlåtenhet krävs att föraren genom aktivt handlande satt i gång ett händelseförlopp som är på väg att resultera i en brottsbeskrivningsenlig effekt samt att detta skett genom en otillåten gärning, se kapitel 3.2.2 om garantställning.

5.3.2 Rättsfall 5 (NJA 1989 s. 552)

I målet hoppade en man (MT) upp på de tilltalades motorhuv i anslutning till ett bråk mellan passagerare i två bilar. Vid tillfället satt den tilltalade CJ på förarplatsen i bilen och den tilltalade KN satt bredvid CJ i passagerarsätet. Då MT hoppade upp på motorhuven stod bilen nästan stilla men KN sträckte sig över till förarsidan och gasade upp i 70 km/h. KN gjorde sedan en tvär inbromsning varpå MT föll av motorhuven. KN accelererade då återigen vilket resulterade i att de körde över MT. MT dog till följd av sina skador från händelsen.

Åtal väcktes mot både KN och CJ för vållande till annans död. Åtalet mot KN är inte av intresse i föreliggande arbete utan endast åtalet mot CJ kommer att redogöras för vidare. CJ menade att KN trängde bort henne mot förardörren så att hon inte kunde komma åt pedalerna vilket innebar att hon inte kunde ingripa vid händelsen.

Tingsrätten ansåg att CJ haft möjligheten att ingripa men att det är mer osäkert om ett sådant ingripande hade kunnat hindra dödsfallet från att inträffa. Tingsrättens slutsats var att situationen inte hade blivit i lika hög grad livsfarlig som den blev om CJ i ett tidigt skede bromsat mjukt eller slagit av tändningen på bilen. Detta ansåg tingsrätten innebar att orsakssamband mellan CJ:s oaktsamhet och MT:s död förelåg. CJ fälldes av tingsrätten. Hovrätten delade tingsrättens bedömning vad gäller orsakssambandet och CJ:s skuld.

HD menade att CJ genom att göra en mjuk inbromsning eller slå av tändningen och lägga växelspaken i friläge kunnat förhindra händelsen och ansåg därför att kausalitet föreligger mellan CJ:s underlåtenhet att ingripa och dödsfallet. I HD åberopade CJ ett utlåtande av Nils Jareborg. Jareborg menade att CJ varken varit oaktsam eller att det vid en eventuell oaktsamhet skulle föreligga ett orsakssamband mellan oaktsamheten och effekten. Jareborg ansåg att det inte var klarlagt att ett ingripande från CJ skulle ökat

trafiksäkerheten. HD ansåg dock ändå att det var sannolikt att en åtgärd av CJ hade minskat riskerna för att MT skulle komma till skada och prövar därför oaktsamheten. HD ansåg däremot inte att CJ varit oaktsam. Då det varit allmän uppståndelse i bilen och händelseförloppet gick snabbt ansågs CJ:s underlåtenhet inte utgöra straffbar oaktsamhet.

5.3.2.1 Kommentarer rättsfall 5

I föreliggande fall använder både tingsrätten och Högsta domstolen begreppet ”minskat risken” för effekten för att säkerställa ett orsakssamband. Detta kan jämföras med kravet som används vid arbetsmiljöbrott, nämligen i hög grad sannolikt att effekten inte skulle inträffat utan oaktsamheten.

Även i detta fall är resonemanget som leder fram till fällande dom inte helt övertygande med hänsyn till garantläran. CJ torde inte kunna ha en sådan garantställning som krävs då det inte framkommit i målet att hon har satt igång händelseförloppet genom en otillåten aktiv handling.

5.3.3 Rättsfall 6 (NJA 1993 s. 86)

En lokförare brast i uppmärksamhet och underlät att nedbringa tågets hastighet vid ljussignaler. Tåget spårade ur och cirka 50 personer skadades, två avled.

På grund av ett signalfel fick lokföraren inte information om en hastighetssänkning till sin dator utan endast genom signalerna längs spåret. En driftsbroms inträdde vilket innebar tågets hastighet nedbringades automatiskt. Föraren ”kvitterade” driftsbromsen och uppbringade hastigheten, så som han lärt sig under sin utbildning. Säkerhetsföreskrifterna om vad som ska göras vid sådant fel hade ändrats åren före olyckan. Ändringarna hade delgetts lokföraren genom att skriftligt material delats ut. I materialet fanns information om att hastigheten ska nedbringas till 80 km/h

tills föraren kunnat förvissa sig om att det är säkert att fortsätta utan information från datorsystemet. Föraren körde i 125 km/h då tåget spårade ur.

Föraren trodde att försignalen längs spåret visade att han kunde köra i max 130 km/h varför han fortsatte utan att nedbringa hastigheten. När han sedan var nära spårväxlingen och såg huvudsignalen såg han att denna visade en hastighet på max 40 km/h. Han drog då i nödbromsen. Inga tekniska fel hittades hos signalen och tingsrätten ansåg därmed att det styrkts att den visade maxhastighet på försignalen var 40 km/h och inte 130 km/h.

Tingsrätten menade att föraren varit oaktsam då han brustit i uppmärksamhet mot signalerna längs spåret. Domstolen ansåg att detta hade ett orsakssamband med att lokföraren fortsatt i ökad hastighet vilket ledde till olyckan. Det faktum att arbetsgivaren endast delgett de nya säkerhetsföreskrifterna via skriftligt material påverkade inte bedömningen.

Hovrätten gjorde en annan bedömning än tingsrätten. Hovrätten menade att alla lokförare någon gång missar en signal. I sådana fall vänder föraren uppmärksamheten mot panelen för att se vad signalen visat. I detta fall fungerade inte systemet och panelen gav inte lokföraren den information som han missat. På grund av detta blev förarens underlåtenhet att iaktta signalen längs spåret det första steget i orsakskedjan som ledde till olyckan. Hovrätten menade att om panelen fungerat som den skulle så hade föraren efter ett par sekunder uppfattat rätt hastighet och nedbringat tågets till denna. Detta, i kombination med att föraren inte fått någon utbildning i de nya säkerhetsföreskrifterna, menade hovrätten innebar att oaktsamheten inte var av straffbar karaktär.

HD fällde lokföraren och betonade att underlåtenheten att tillgodogöra sig de nya föreskrifterna var att anse som särskilt klandervärd i sammanhanget. Det får därför förutsättas att Högsta domstolen ansåg att orsakssamband förelåg. Domstolen ansåg alltså att föraren om han läst

säkerhetsföreskrifterna inte skulle ha kvitterat i datorsystemet utan fortsatt köra i lägre hastighet varpå olyckan inte skulle inträffat.

5.3.3.1 Kommentarer rättsfall 6

Domstolarna använde sig inte av något hypotetiskt test. Rätten prövade alltså inte om effekten skulle uteblivit om föraren tagit del av föreskrifterna utan detta ses som underförstått. Det är i stället frågan om huruvida straffbar oaktsamhet förelåg som behandlas mer ingående.

Vidare ansåg inte HD att systemfelet bryter kausalkedjan mellan oaktsamheten och effekten. Det verkar snarare som om HD menade att systemfelet förmedlar orsakandet.

Domstolarna resonerade inte om huruvida det är en förutsebar följd för lokföraren att tåget skulle spåra ur givet att signalen kvitterades och hastigheten på tåget uppbringades. Ett förfarande som fram till ett par år innan händelsen varit det föreskrivna sättet att hantera situationen.

5.4 Skillnader

I följande avsnitt redogörs för vilka specifika skillnader som observerats mellan rättsfallen. Efter detta presenteras de slutsatser som kan dras baserat på de skillnader som framkommit.

5.4.1 Jämförelse av presenterad praxis

I rättsfall nummer 4 och 6 diskuteras inte orsakssambandet mellan oaktsamheten och effekten vilket innebär att domstolen inte heller ställer upp några hypoteser gällande vad som skulle skett om den underlåtna handlingen företagits. I rättsfallen 1–3, som alla behandlar fall av arbetsmiljöbrott, samt rättsfall 5 behandlas orsakssambandet mer ingående.

Domstolen motiverar i högre grad på vilket sätt de menar att oaktsamheten orsakat effekten samt vad som hade skett förutsatt att oaktsamheten inte förekommit.

Vidare kan rättsfall 2 och rättsfall 6 jämföras på vissa punkter. I rättsfall 2 frias övningsledaren baserat på att han endast följde praxis på arbetsplatsen. I rättsfall 6 döms den tilltalade baserat på att han inte följt, den nya, praxisen på arbetsplatsen. I rättsfall 2 var det tydligt att praxisen på arbetsplatsen bröt mot de säkerhetsbestämmelser som gällde vid tiden och som övningsledaren skulle ha kännedom om. I båda fallen handlar det alltså om att den tilltalade inte tagit del av vissa säkerhetsföreskrifter men i arbetsmiljöbrottet frias den tilltalade medan den tilltalade fälls i det andra fallet av vållande till annans död. Det finns dock relevanta skillnader mellan rättsfallen i form av praxisen på arbetsplatserna varför inga större slutsatser kan dras av detta.

Vidare är det intressant att notera likheten i rättsfall 2 och 3, som båda behandlar arbetsmiljöbrott, då resonemang förs om förutsebarheten av olyckan baserat på det faktum att inga olyckor inträffat tidigare. HD tar hänsyn till detta i det förstnämnda fallet där de inte anser att orsakssambandet varit relevant. I rättsfall 3 anses orsakssambandet vara relevant trots att inga olyckor inträffat tidigare. Det finns alltså viss diskrepans i hanteringen av orsakssamband även vid jämförelse av två arbetsmiljöbrott.

Rättsfall 4 aktualiserar en intressant fråga om huruvida bevisbördan är omvänd i trafikmål där den tilltalade brutit mot en trafikregel. Detta skulle innebära att det är den tilltalade som måste visa att orsakssamband mellan oaktsamheten (regelbrottet) inte har orsakat effekten i stället för att åklagaren ska visa förekomsten av ett orsakssamband. Detta kan jämföras med rättsfall 1 där en möjlig tolkning av HD:s bevisvärdering är att förekomsten av en skyddsregel (kravet på att utse en signalman) leder till en presumtion gällande att brott mot skyddsregeln orsakat olyckan förutsatt att

olyckan är av sådan karaktär som legat till grund för skyddsregelns uppkomst.

I rättsfall nummer 5, som gäller trafiken, har HD uttryckt att det räcker med att det är sannolikt att den underlåtna handlingen skulle minska risken för effekten. Detta skiljer sig från det krav som ställs upp i rättsfall nummer 1 där domstolen anser att orsakssambandet är styrkt i det fall det är med hög grad sannolikt att effekten inte skulle inträffa om den tilltalade agerat aktsamt.

5.4.2 Slutsatser

Beviskravet formuleras på två olika sätt. I vållande till annans död i trafiken krävs *att situationen blev i högre grad livsfarlig (i förhållande till effekten)*, i vållande till annans död som arbetsmiljöbrott krävs *att effekten med hög sannolikhet skulle ha uteblivit om den tilltalade agerat aktsamt*. De två formuleringarna har olika betydelse där den första innebär ett krav på att bevisa ökad risk för fara och den senare ett krav på att bevisa orsakssambandet. Att bevisa risken för fara är i regel enklare än att bevisa ett orsakssamband.⁹⁰ Det är tydligt att det beviskrav som tillämpas i arbetsmiljöbrotten sedan NJA 2007 s. 369 är att effekten med hög sannolikhet skulle uteblivit om den tilltalade agerat aktsamt.⁹¹ Det är mer tveksamt om samma beviskrav gäller i fall av vållande till annans död i trafiken sedan 2007. Rättsfall 4-6 gällande trafiken är samtliga äldre än rättsfall nummer 1. HD kan alltså ha ändrat beviskravet i och med NJA 2007 s. 369 och därmed gjort en allmän höjning av beviskravet för orsakssambandet. Denna möjlighet kommer behandlas i nästa kapitel.

Vidare finns en annan tydlig skillnad mellan måltyperna, nämligen att orsakssambanden i lägre grad diskuteras i prejudikat gällande trafikbrott.

---

⁹⁰ Se Beck (2005) s. 86 ff.

⁹¹ Se Iseskog (2020) s. 162 f.

Detta kan vara ett tecken på att det ställs lägre krav på orsakssambanden mellan oaktsamhet och effekt i dessa fall och att det därför anses så självklart att det är uppnått att det inte berörs i domskälen.

Att orsakssambanden inte undersöks i trafikmålen kan också vara en effekt av att prejudikaten för vållandebrotten i trafiken som berörts är äldre än de för arbetsmiljöbrotten. Diesen menar att HD gått i riktningen att börja testa fler alternativhypoteser.⁹² Att fler undersökningar av orsakssambanden görs och därigenom fler hypotetiska test utförs i de mer moderna domarna i arbetsmiljöbrotten kan alltså vara ett tecken på att detta tillvägagångssätt inte fått fullt genomslag förrän under 2000-talet. Diesen menar dock att HD redan i början av 80-talet börjat pröva mer alternativhypoteser.⁹³ Trots detta har de inte använts i prejudikaten i rättsfall 4–6.

Utifrån den praxis som presenterats ovan verkar det alltså som att HD mer sällan använder hypotetiska test för att undersöka alternativa hypoteser vid trafikbrott än vid arbetsmiljöbrott. I stället antar domstolen i dessa fall att oaktsamheten orsakat olyckan så länge den tilltalade inte kommer med en alternativ förklaring som domstolen bedömer vara trolig nog att skapa rimligt tvivel. Det ställs alltså inte upp några alternativa hypoteser till de som presenteras av åklagare och tilltalad.

Med dessa skillnader i åtanke är det troligt att det faktiskt rör sig om en skillnad i hur beviskravet ställts upp i de berörda fallen av vållande till annans död i trafiken samt som arbetsmiljöbrott. Därav följer i sjätte kapitlet en analys av huruvida detta fortfarande är fallet i gällande rätt samt vilka anledningar som kan finnas till skillnaden.

---

⁹² Se Diesen (1994) s. 135.

⁹³ Se Diesen (1994) s. 120.

6 Möjliga förklaringar

Som framgått av tidigare kapitel finns det tydliga skillnader i hur de olika måltyperna behandlats av rätten. Följande kapitel ägnas åt att undersöka om detta innebär att olika beviskrav gäller på området. Vidare utforskas rättens formuleringar av beviskravet i respektive måltyp för att undersöka om skillnaderna grundar sig i juridiskt relevanta skillnader mellan måltyperna.

6.1 Juridiskt relevanta förklaringar

Nedan kommer flera möjliga förklaringar till skillnaden i hur fallen ovan behandlats av HD att presenteras. I denna del presenteras de förklaringar som kan ses som legitima bland annat på grund av de rättsligt relevanta skillnaderna som finns mellan måltyperna.

6.1.1 Praxisändring

De prejudikat gällande trafikbrott som behandlats ovan är äldre än de gällande arbetsmiljöbrott. Skillnaderna i hur beviskravet formuleras kan således vara en produkt av att HD ändrat gammal praxis. Det är alltså tveksamt om skillnaden i hur orsakssambanden bedöms i fallen som presenterats i kapitel 5 är effekten av rättsutvecklingen eller om det är en skillnad i hur måltyperna hanteras i gällande rätt. Underrätterna tycks dock inte tolka bevisregeln ”i hög grad sannolikt att effekten inte skulle inträffa om den tilltalade agerat aktsamt” som tillämplig i trafikbrotten.

Detta har framkommit genom en studie av de 53 hovrättsdomar som finns gällande vållande till annans död i trafiken mellan 2015-2020. I domarna används inte uttrycket ”i hög grad sannolikt” inte en enda gång i relation till orsakssambandet. Endast i ett fåtal av fallen behandlas orsakssambandet av

hovrätten i någon större utsträckning och i endast två av rättsfallen mellan 2015-2020 så utförs någon typ av hypotetiskt test för att undersöka orsakssambandet mellan oaktsamhet och effekt.⁹⁴

Även om prejudikatet NJA 2007 s. 369 anses gälla på trafikområdet så är det svårt att se hur det skulle förklara skillnaderna som redovisats ovan. NJA 2007 s. 369 anses allmänt utgöra en sänkning av beviskravet gällande orsakssambandet mellan oaktsamheten och effekten.⁹⁵ Då det i den tidigare straffrättspraxisen gällande vållande till annans död i trafiken ställs upp ett lägre beviskrav än ”i hög grad sannolikt att effekten skulle uteblivit utan effekten” förklarar inte en praxisändring skillnaderna i fallen som presenterats ovan.

6.1.2 Underlåtenhetens art

Anledningen till de olika formuleringarna av beviskravet skulle kunna vara att underlåtenhetens art skiljer sig åt i fall av arbetsmiljöbrott och vållandebrott i trafiken. Bergendal beskriver underlåtenhet på följande sätt:

”Även här straffas den, som icke själv företagit gärningsmannahandlingen, likväl på grund av ett sitt eget förhållande, nämligen underlåtenheten att inskrida. Men på grund av den osynliga och följaktligen svårare gripbara beskaffenheten av detta förhållande, ligger det för ett populärt

---

⁹⁴ Se HovR B 150-15, HovR B 289-15, HovR B 836-15, HovR B 1787-15, HovR B 1842-15, HovR B 2447-15, HovR B 3520-15, HovR B 7136-15, HovR B 10407-15, HovR B 208-16, HovR B 315-16, HovR B 547-16, HovR B 765-16, HovR B 804-16, HovR B 1126-16, HovR B 1174-16, HovR B 2795-16, HovR B 3104-16, HovR B 3843-16, HovR B 4387-16, HovR B 7110-16, HovR B 8807-16, HovR B 11195-16, HovR B 929-17, HovR B 1015-17, HovR B 1066-17, HovR B 1435-17, HovR B 2047-17, HovR B 2299-17, HovR B 2336-17, HovR B 4358-17, HovR B 4510-17, HovR B 6770-17, HovR B 12185-17, HovR B 581-18, HovR B 1190-18, HovR B 1287-18, HovR B 3397-18, HovR B 163-19, HovR B 178-19, HovR B 189-19, HovR B 543-19, HovR B 802-19, HovR B 1003-19, HovR B 1519-19, HovR B 3048-19, HovR B 3133-19, HovR B 3140-19, HovR B 5091-19, HovR B 5298-19, HovR B 691-20, HovR B 2959-20, HovR B 11605-20.

⁹⁵ Se Ekelöf, Edelstam och Heuman (2009) s. 156.

språkbruk närmare att i dessa fall tala om en bestraffning av en person på grund av (»för») en annans handling.”⁹⁶

I trafikbrotten beskrivs oaktsamheten ofta som en underlåtenhet att vidta viss åtgärd (till exempel att använda ljus- och ljudsignaler och nedbringa hastigheten) men det är svårt att placera in oaktsamheten i ett mönster av att det skulle röra sig om bestraffning av en person på grund av en annans handling. Detta eftersom den tilltalade aktivt kört bilen. I arbetsmiljöbrotten ligger det närmare till hands att beskriva de straffrättsliga konsekvenserna för en arbetsmiljöansvarig som en bestraffning för annans handling. Det är därför möjligt att skillnaderna uppstår då det rör sig om olika typer av underlåtenheter.

Något som talar mot detta är rättsfall nummer 5, i nämnda fall kan förarens underlåtenhet beskrivas som ansvar för annans gärning. Detta eftersom det är passageraren som sträcker sig över och trycker på pedalerna i bilen. Förarens underlåtenhet består i att inte vidta åtgärder för att stoppa bilens framfart. Fallet får anses utgöra en mer ren underlåtenhet på samma sätt som den underlåtenhet som är vanlig i arbetsmiljöbrott. HD friar i och för sig i fallet men det är inte på grund av bristande orsakssamband utan på grund av att de anser att föraren inte varit oaktsam då hennes underlåtenhet kan förklaras av uppståndelsen i bilen och den korta tid hon hade på sig att agera. Även rättsfall nummer 4 kan förstås som ansvar för annans gärning då den tilltalade menar att den mötande bilen kört över i hans körfält.

Detta kan dock utgöra undantagsfall, typfallen av arbetsmiljöbrott och vållande till annans död i trafiken kan ändå vara så olika att praxisen gällande orsakssambanden är specifik för området arbetsmiljöbrott respektive trafikbrott. Detta kan vara en förklaring till diskrepansen mellan måltyperna. De språkliga skillnaderna mellan hur beviskravet formuleras i de olika måltyperna kan då vara befogade. De olika formuleringarna av

---

⁹⁶ Se Bergendal (1928) s. 427.

beviskravet baseras då på att det i arbetsmiljöbrotten rör sig om rena underlåtenhetsfall och i trafiksammanhangen rör sig om någon typ av aktivt handlande, oavsett hur begränsat.

6.1.3 Olika verksamheter

Erenius förespråkar att oaktsamhetsbegreppet ges sin betydelse av det område det handlar om. Han menar att oaktsamhetsbegreppet måste ges olika betydelser vid olika typer av brott, eller inom olika typer av verksamheter. Ett förslag på uppdelning är mellan olika verksamheter så som trafik, sjukvård och försvar.⁹⁷ På samma sätt kan det påpekas att ett enhetligt orsaksbegrepp mellan olika sfärer och verksamheter inte nödvändigtvis är önskvärt eller möjligt. Då får skillnaden härledas tillbaka till förståendet av orsaksbegreppet. Något som talar mot detta är att det framstår som om domstolen formulerat just beviskravet olika.

Formuleringarna kan dock tolkas som två olika definitioner av orsaksbegreppet som gäller på respektive område i stället för två olika beviskrav. Det vill säga att ett relevant orsakssamband i arbetsmiljöbrott är att effekten inte skulle inträffat om den underlåtna handlingen företogs medan relevant orsakssamband i trafiken är att situationen skulle varit i mindre grad livsfarlig om den underlåtna handlingen företogs. Det rör sig i så fall inte om en skillnad i beviskravet utan i definitionen av orsakssamband på olika områden.

Det som talar emot detta är att NJA 2007 s. 369 ofta benämns som en ny bevisregel. Beviskravet har sänkts då orsakssambandet prövas genom ett hypotetiskt test.⁹⁸ Detta utesluter dock inte att orsakskravet i trafikbrott skiljer sig från det i arbetsmiljöbrott. Förklaringen blir dock inte fullständig då det inte är självklart vad i domskäl eller förarbeten som skulle motivera

---

⁹⁷ Se Erenius (1971) s. 85 f.

⁹⁸ Se Ekelöf, Edelstam och Heuman (2009) s. 156.

de olika definitionerna. Det innebär att det inte går att avgöra om det är juridiskt relevanta skillnader som föranlett de olika definitionerna av orsakande.

6.1.4 Distans i tid och rum

I arbetsmiljöbrotten finns det oftast ett större avstånd mellan underlåtenhet och effekten. Avståndet kan bestå av att händelseförloppet är utdraget över tid eller att gärningspersonen befunnit sig långt från platsen där olyckan inträffat. Då brottstillfället utvidgas på detta sätt finns det fler aktiviteter och underlåtenheter som har påverkat händelseförloppet. Vissa anser då att orsakssambandet blir svagare och svagare genom att orsakskedjans länkar blir fler.⁹⁹ Detta innebär att orsakssambandet naturligt är svagare i arbetsmiljöbrotten än i trafiken. Detta eftersom trafikbrottens händelseförlopp är mer begränsade i tid och rum. Att ställa ett krav på att det ska bevisas med en hög grad av sannolikhet att effekten inte skulle inträffat utan oaktsamheten i arbetsmiljöbrott kan således anses motiverat. Det går dock även att framföra motsatsen. Nämligen att det svagare orsakssambandet i arbetsmiljöbrotten skulle motivera att beviskravet på dessa ställs lägre för att möjliggöra för fällande domar i arbetsmiljöbrotten.

Oavsett vilket ger det knappast en förklaring till diskrepansen mellan formuleringarna av beviskravet då det inte utgör något skäl för att beviskravet i vållande till annans död i trafiken skulle ställas lägre. Givet att det finns en stark naturlig koppling mellan oaktsamheten och effekten i sådana fall bör det inte vara något problem att orsakssambandet ska styrkas till minst samma nivå som i fall av arbetsmiljöbrott. Det kan dock förklara varför bevisvärderingen gällande orsakssambanden mer sällan

---

⁹⁹ Se Moore, <<https://plato.stanford.edu/archives/win2019/entries/causation-law/>> (besökt 2021-05-22).

redovisas i fall av vållande till annans död i trafiken. Förklaringen skulle då vara att närheten mellan underlåtenhet och effekt i trafikmål gör att rätten anser att beviskravet uppnåtts med marginal i dessa fall. Således prioriteras inte någon redogörelse för bevisvärderingen gällande orsakssambandet i domskälen.

6.1.5 Differentierat beviskrav

Som nämnts ovan i kapitel 4.6 förekommer diskussion om huruvida beviskravet i brottmål är eller bör vara differentierat. HD har i NJA 2009 s.447 slagit fast att beviskravet utom rimligt tvivel gäller i samtliga brottmål det råder dock inte konsensus om vad detta innebär.¹⁰⁰

Huruvida beviskravet är differentierat på grunder som brottets grovhet, den tilltalades inställning till åtalet, brottets art, vid misstanke om återfall i samma typ av brottslighet samt vid konkreta bevisvårigheter är inte okontroversiellt. Vad gäller måltyperna som behandlas i uppsatsen kan skillnaderna i beviskravets formulering inte härledas till majoriteten av dessa grunder då de delar samma karakteristika. Det vill säga vållande till annans död är ett lika grovt brott oavsett om det är ett arbetsmiljöbrott eller inte. Rättsfallen som studerats skiljer sig inte heller åt i fråga om den tilltalades inställning. Den skillnad som finns mellan måltyperna gäller bevisvårigheterna. Arbetsmiljöbrotten är i allmänhet mer svårbevisade då det kommer till orsakssambanden.

Det finns alltså vissa skäl för att differentiera beviskravet för orsakssambandet. Detta skulle motivera ett lägre beviskrav för orsakssamband generellt eller för orsakssambanden i arbetsmiljöbrotten men inte för orsakssambanden i trafikbrotten. Formuleringen av beviskravet för orsakssambandet, att det ska vara i hög grad sannolikt att effekten uteblivit om den tilltalade agerat aktsamt, som används av HD i NJA 2007 s. 369 kan

---

¹⁰⁰ Se Dahlman (2018) s. 164 f.

tolkas som en sådan bevislättning för åklagaren som inte måste bevisa utom rimligt tvivel att effekten skulle uteblivit utan oaktsamheten. Detta förklarar dock inte varför domstolen verkar tillämpa ett lägre beviskrav i vållande till annans död i trafiken. Således kan ett differentierat beviskrav på denna grund inte förklara diskrepansen mellan måltyperna som behandlas i föreliggande uppsats.

6.2 Övriga förklaringsmodeller

Nedan presenteras ett par andra förklaringar till diskrepansen i beviskravet. Dessa förklaringar har inte sin grund i juridiskt relevanta skillnader mellan måltyperna.

6.2.1 Narrativet

Ett sätt att utföra bevisvärdering är genom berättelsemodellen, det vill säga genom att sammanlänka bevisningen genom ett narrativ för att förstå helheten. Vid skapandet av en berättelse är det inte bara bevisfaktumen som får betydelse utan domaren använder även allmänna erfarenhetssatser för att fylla ut berättelsen. För att bli övertygande måste berättelsen inte bara stå i överrensstämmelse med aktuell bevisning och fakta i målet utan även uppfattas som unik. Det får alltså inte finnas en annan övertygande berättelse.¹⁰¹

Detta kan vara svårare för domstolen att göra i fall av mer komplexa händelseförlopp vilket kan leda till att berättelsen framstår som mindre övertygande utan att nödvändigtvis vara mindre sannolik. Den här synen är den motsatta tolkningen av fenomenet som presenterats ovan i kapitel 6.1.4. Det behöver alltså inte vara så domstolen underkänner orsakssambandet i arbetsmiljöbrott för att orsakskedjan tröttats ut av många länkar. I stället kan

---

¹⁰¹ Se Ekelöf, Edelstam och Heuman (2009) s. 165 f.

det vara så att domstolen har svårare att skapa en bra berättelse om händelseförloppet utan att detta innebär att orsakssambandet faktiskt är svagare.

6.2.2 Förarbeten

Vid motivering av straffskärpningar gällande vållande till annans död i trafiken då det gäller självförvållat rus sägs i förarbetena att det vid en högre berusningsgrad är antagligt att ett samband föreligger mellan oaktsamheten och effekten. Det poängteras dock att sambandet ändå måste prövas i det enskilda fallet.¹⁰² I förarbetena sägs detta i relation till bedömningen av om brottet är grovt men om detta ska förutsättas i bedömningen av om brottet är grovt får det antas att detta kommer smitta av sig även på synen på om oaktsamheten orsakat effekten och det torde då bli en presumtion om att orsakssamband föreligger i vissa fall. Nivån av berusning och därav oaktsamhetens grad spelar in i bedömningen av hur starkt orsakssambandet mellan oaktsamheten och effekten behöver vara enligt departementsserien.¹⁰³

Detta antyder att det är möjligt att styrka orsakssambandet mellan en oaktsamhet och en effekt nästan uteslutande på ett regelmässigt eller statistiskt samband mellan orsak och verkan. Regelmässigheten i ett samband kan vara lättare att förstå i trafikmål. Där uppfattas orsakssambandet mellan ett visst agerande och en följd som en allmän erfarenhetssats. Det är inte lika intuitivt självklart att se ett lika starkt samband i fall av arbetsmiljöbrott då gemeneman inte är bekant med varje verksamhet och de risker som förekommer inom verksamheterna. Däremot kan gemene man troligen föreställa sig vilka följder olika beteenden får i trafiken då de flesta till vardags befinner sig i trafiksituationer.

---

¹⁰² Se Prop. 1993/94:44, s. 68.; Ds 2006:7 s. 11 och s. 43 f.

¹⁰³ Se Ds 2006:7 s. 11.

Detta är en så kallad tendensgeneralisering, vilket är generaliseringar av orsakssambandet av typen: Att köra bil onykter orsakar (läs: brukar orsaka) trafikolyckor. Detta är enligt Asp, Ulväng och Jareborg inte ett godtagbart sätt att styrka ett orsakssamband i brottmål. I stället ska orsakssambandet styrkas självständigt i det enskilda fallet. Det är dock viktigt att hålla isär tendensgeneralisering och fall av generativa mekanismer där en handling orsakar nästa.¹⁰⁴ När det gäller de generativa mekanismerna behöver dessa inte bevisas i det enskilda fallet utan utgör i många fall allmänna erfarenhetssatser.

Det lägre ställda beviskravet i trafikmålen kan alltså vara en följd av en tendensgeneralisering. Domstolen godtar ett statistiskt samband mellan ett visst beteende, till exempel rattfylla, och en viss följd, en bilolycka, och applicerar detta på det enskilda fallet utan att det presenterats särskilt mycket bevis för att oaktsamheten i det fallet orsakat olyckan. Samma tendensgeneralisering verkar inte göras i arbetsmiljöbrotten.

Språkbruket verkar antyda att denna skillnad görs i brottstyperna. En rimlig tolkning av formuleringen ”att situationen skulle blivit i mindre grad livsfarlig om den tilltalade agerat aktsamt” bör vara att ett statistiskt samband mellan en oaktsamhet och en effekt innebär att oaktsamheten gjort situationen i högre grad livsfarlig. Detta kan jämföras med formuleringen som används i arbetsmiljöbrotten att det ska vara ”i hög grad sannolikt att effekten inte skulle inträffa om den tilltalade agerat aktsamt”. Den senare formuleringen ställer ett högre krav på orsakssambandet i det enskilda fallet. Det inkluderar nämligen ett krav på att andra möjliga orsaker till effekten ska uteslutas för att orsakssambandet ska vara uppfyllt. Den första formuleringen om att oaktsamheten ska ha gjort situationen i högre grad livsfarlig kräver inte att alla andra möjliga orsaker till effekten utesluts.

---

¹⁰⁴ Asp, Ulväng och Jareborg (2013) s. 86.

7 Slutsatser

Det finns en diskrepans i hur beviskravet ställts upp av domstolen. Detta kan ses som naturligt vid fri bevisprövning och behöver inte heller vara ett problem givet att det finns juridiskt relevanta skillnader mellan måltyperna. Skillnaderna kan visa att systemet är flexibelt och dynamiskt och lämnar utrymme för domstolen att sätta olika standard på olika områden efter vad som är rimligt. Det går också att starkt kritisera diskrepansen som en brist på rättssäkerhet där domstolen kan sätta olika standard för bevisningen baserat på hur brottet uppfattas av rätten. Det är en fråga om balans mellan flexibilitet och rättssäkerhet.

Om enhetlighet eftersträvas på området behöver det tydliggöras vad som ska bevisas och till vilken säkerhet. Detta kan göras av lagstiftaren eller rätten. Lagstiftaren kan välja att lämna definitionen av ett begrepp öppet för att låta domstolen ge det ett innehåll. Om så ska fortsätta vara fallet gällande orsaksbegreppet så behövs det tydligare praxis från domstolen som redovisar skälen för domstolens bedömning.

Diesen skriver ”Att påstå att den tilltalades avsikter ska styrkas ’bortom rimligt tvivel’ är att upprätthålla en myt- det går inte med sådan säkerhet uttala sig om en förnekandes inre tankar och känslor vid ett givet tillfälle i det förflutna” och menar att det därför är ärligare att antingen omdefiniera uppsåtsbegreppet eller sänka beviskravet för uppsåt.¹⁰⁵ Detsamma kan sägas gällande beviskravet för orsakssambandet, det är ärligare att antingen omdefiniera det eller sänka beviskravet för orsakssambandet. Det finns dock ett behov av att detta görs med lagstöd. Antingen behöver domstolen motivera sin tolkning med rättskällor eller så behövs tydligare lagstiftning på området.

---

¹⁰⁵ Se Diesen (1994) s. 94.

Idag tycks det räcka att bevisa ökad risk för fara i trafikmålen, medan det i arbetsmiljöbrott krävs att orsakssambandet i det enskilda fallet styrks. Att bevisa ökad risk för fara är generellt sätt enklare än att bevisa ett orsakssamband. Att det hypotetiska testet används i fall av arbetsmiljöbrott men inte trafikbrott utgör också en stor skillnad i det tillämpade beviskravet. Då en oaktsamhet styrkts i ett fall av vållande till annans död i trafiken framstår det närmst som en presumtion att den orsakat effekten. Det tycks märkligt att beviskravet ställs lägre i de mer lättbevisade trafikbrotten än i de mer svårbevisade arbetsmiljöbrotten. Ingen av de juridiskt relevanta skillnaderna mellan måltyperna ger en fullständig förklaring till skillnaden i formuleringen av beviskravet samt användningen av hypotetiska test i arbetsmiljöbrott men inte i trafikbrott. Därav finns det starka skäl att kritisera olikheterna i hur beviskravet ställts upp i de två måltyperna.

Hur beviskravet för orsakssambandet ställts upp i arbetsmiljöbrotten utgör troligen en del av förklaringen till de effektivitetsproblem som uppmärksammats gällande rättsväsendets hantering av arbetsmiljöbrotten. Huruvida detta utgör skäl för en förändring av beviskravet är en rättspolitisk fråga som med fördel hade kunnat behandlas i vidare studier på området.

Käll- och litteraturförteckning

Källor

Offentligt tryck

Ds 2006:7 Vållande brotten i trafiken

SOU 1938:44 Processlagberedningens förslag till rättegångsbalk II

SOU (1988:3) Arbetsolycka - "olycka" eller arbetsmiljöbrott

Prop. 1976/77:149 Om arbetsmiljölag m.m.

Prop. 1990/91:140 Arbetsmiljö och rehabilitering.

Prop. 1993/94:44 Grovt rattfylleri m.m.

Övrigt

Arbetsmiljöverket, Dödsfall i arbetet 1955-2019 efter kön, 2020-02-24.

<https://www.av.se/globalassets/filer/statistik/arbetsmiljostatistik-dodsolyckor-i-arbetet-kon-1955-2019.pdf>

Hämtad 2021-04-16.

Arbetsmiljöverket, Statistik om dödsolyckor i arbetet, 2020-04-12.

<https://www.av.se/arbetsmiljoarbete-och-inspektioner/arbetsmiljostatistik-officiell-arbetsskadestatistik/statistik-om-dodsolyckor-i-arbetet/>

Hämtad 2021-04-16.

Hitchcock, Christopher, "Probabilistic Causation", *The Stanford Encyclopedia of Philosophy* (Spring 2021 Edition), Edward N. Zalta (ed.),

URL = <<https://plato.stanford.edu/archives/spr2021/entries/causation-probabilistic/>>.

Hämtad 2021-05-22

Moore, Michael, "Causation in the Law", *The Stanford Encyclopedia of Philosophy* (Winter 2019 Edition), Edward N. Zalta (ed.), URL = <<https://plato.stanford.edu/archives/win2019/entries/causation-law/>>.

Hämtad 2021-05-22

Sandgren, Claes, "Nytt organ för oskyldiga", Svenska Dagbladet, 2006-06-22.

<https://www.svd.se/nytt-organ-for-oskyldiga>

Hämtad 2021-02-26.

Sinclair, Sophia, "Hundratals dödsfall – få arbetsgivare blir dömda", Svenska Dagbladet 2018-12-03.

<https://www.svd.se/hundratals-dodsfall--fa-arbetsgivare-blir-domda>

Hämtad 2021-01-29.

Sinclair, Sophia, "Myndigheterna får svidande kritik när dödsfall utreds", Svenska Dagbladet, 2018-12-16.

<https://www.svd.se/vissa-prioriterar-dodsfallen-valdigt-lagt>

Hämtad 2021-02-26.

Litteratur och artiklar

Agge, Ivar och Hans Thornstedt, *Straffrättens allmänna del*, Juridiska Föreningens Förlag, Stockholm, 1973.

Asp, Petter och Magnus Ulväng och Nils Jareborg, *Kriminalrätten grunder*, Andra upplagan, Iustus förlag AB, Uppsala, 2013.

Beck, Ulrich, *Risksamhället*, Första upplagan, Bokförlaget Daidalos AB, Göteborg, 2005.

Bergendal, Ragnar, 'Förekommer straffrättsligt ansvar för annans gärning i svensk rätt?' *SvJT* 1928 s. 425-459.

Borgeke, Martin och Catharina Månsson, *Studier rörande allmän straffrättspraxis med mera*, Jure Förlag AB, Stockholm, 2019.

Dahlman, Christian, *Beviskraft*, Nordstedts juridik AB, Stockholm, 2018.

Dahlman, Christian, 'Begreppet rättskälla', i: Dahlman, Christian och Lena Wahlberg, (red.), *Juridiska grundbegrepp*, första upplagan, Studentlitteratur AB, Lund, 2019.

Diesen, Christian, *Bevisprövning i brottmål*, Juristförlaget JF AB, Stockholm, 1994.

Ekelöf, Per Olof, Henrik Edelstam och Lars Heuman, *Rättegång fjärde häftet*, Sjunde upplagan, Nordstedts juridik AB, Solna 2009.

Ideskog, Tommy, *Arbetsmiljöansvar*, Norstedts Juridik AB, Upplaga 13 Stockholm, 2020.

Jareborg, Nils, *Uppsåt och oaktsamhet*, Iustus förlag AB, Uppsala, 1986.

Jareborg, Nils, *Brotten I*, Studentlitteratur AB, Upplaga 2:3, Lund, 1993.

Jareborg, Nils, 'Vilken sorts straffrätt vill vi ha?', i: Victor, Dag (red), *Varning för straff*, 1 upplagan, Nordstedts juridik, Stockholm, 1995.

Jareborg, Nils, *Allmän kriminalrätt*, Iustus Förlag AB, Uppsala, 2001.

Jönsson, Sverker, *Straffansvar och modern brottslighet*, Iustus förlag AB, Uppsala, 2004.

Kleineman, Jan, 'Rättsdogmatisk metod', i: Korling, Fredric och Mauro Zamboni, (red.), *Juridisk metodlära*, första upplagan, Studentlitteratur, Lund, 2014

Nordh, Roberth, *Bevisrätt C*, Iustus förlag AB, Uppsala, 2013.

Strahl, Ivar, *Allmän straffrätt i vad angår brotten*, P A Nordstedt & söners förlag, Stockholm, 1976.

Svensson, Ola, 'Begreppet normgivning', i: Dahlman, Christian och Lena Wahlberg, (red.), *Juridiska grundbegrepp*, första upplagan, Studentlitteratur AB, Lund, 2019.

Tägtström, Marianne, *Arbetsmiljölagen och dess förordning med kommentarer*, DanagårdLiTHO, 2018.

Wahlberg, Lena, "Begreppet lagtolkning" i Dahlman, Christian och Lena Wahlberg, (red.), *Juridiska grundbegrepp*, första upplagan, Studentlitteratur AB, Lund, 2019.

Wahlberg, Lena "Legal Ontology, Scientific Expertise and The Factual World", *Journal of Social Ontology*, 2017; 3(1) s. 49-65.

Rättsfallsförteckning

Högsta domstolen

NJA 1980 s. 725

NJA 1989 s. 187

NJA 1989 s. 552

NJA 1993 s. 86

NJA 2004 s. 34

NJA 2007 s. 369

NJA 2009 s. 447

NJA 2011 s. 349

Hovrätten

HovR B 150-15

HovR B 289-15

HovR B 836-15

HovR B 1787-15

HovR B 1842-15

HovR B 2447-15

HovR B 3520-15

HovR B 7136-15

HovR B 10407-15

HovR B 208-16

HovR B 315-16

HovR B 547-16

HovR B 765-16

HovR B 804-16

HovR B 1126-16

HovR B 1174-16

HovR B 2795-16

HovR B 3104-16

HovR B 3843-16
HovR B 4387-16
HovR B 7110-16
HovR B 8807-16
HovR B 11195-16

HovR B 929-17
HovR B 1015-17
HovR B 1066-17
HovR B 1435-17
HovR B 2047-17
HovR B 2299-17
HovR B 2336-17
HovR B 4358-17
HovR B 4510-17
HovR B 6770-17
HovR B 12185-17

HovR B 581-18
HovR B 1190-18
HovR B 1287-18
HovR B 3397-18

HovR B 163-19
HovR B 178-19
HovR B 189-19
HovR B 543-19
HovR B 802-19
HovR B 1003-19
HovR B 1519-19
HovR B 3048-19
HovR B 3133-19
HovR B 3140-19

Hovr B 5091-19

HovR B 5298-19

HovR B 691-20

HovR B 2959-20

HovR B 11605-20

RH 2004 s.39